

KOMUNISMA CELTNES

«Komunisms ir padomju vara plus visas zemes elektrifikācija, — teica Lēpins, Paticēšam, kas gan ciis, ja ne radoša darba entuziasmā apvienota, brīvu, līdztiesīgu cilvēku sabiedrība un visvarenākā tehnika un ekonomika, ir pats galvenais priekšnoteikums komunisma uzcelšanai, materiālo un garīgo vērtību pārpilnības radīšanai.

Jau trīsdesmit trīs gadus padomju tautas ceļš ir ceļš uz komunismu. Šā ceļa sākumā bangoja revolūcijas un pilsoņkara liesmu mutuli. Bargās kaujās aizstāvēdami jauno socialistisko republiku pret Čerčila uzskūdīto interventu iebrukumiem, padomju ļaudis zināja, ka viņi aizstāv ne tikai savu brīvību, savas tiesības dzīvot un strādāt bez kapitalistiem, bet ka viņi cīnās arī par savu bērnu laimi, par savas Dzimtenes nākotni, par komunismu.

Socialistiskās celtniecības gadi — staļiniskās piecgades un lauksaimniecības kolektivizācija — lezīmēja komunistiskās nākotnes pirmās konturas. Ar lepnumu raudzīdamies savos darba un cīņu biedros, padomju cilvēks saprata, ka, celdams komunisma materiālos pamatus, strauji izaug arī pats darba darītājs, nākamās komunistiskās sabiedrības loceklis, cilvēks ar kvalitatīvi pilnīgi jaunām, nekād agrāk nepazītām un nesepējamām morālām īpašībām, kuru vidū pirmā vieta ir kvēlam padomju patriotismam, cildenai vīrišķībai un sabiedrības labumam veltīta darba ievirzīšanai individuālo interešu pašā centrā.

Lielais Tēvijas karš vēl vairāk norūdīja, nospodrināja, vēl spilgtāk parādīja šīs padomju cilvēka īpašības. Iznākdama no kara vētrām vēl varenāka un saliedētāka nekā pirms fašistisko ordu iebrukuma, padomju tauta uzskatāmi apliecināja visai pasaulei, ka partijas un Staļina izaudzinātais padomju cilvēks ir nobriedis būt par cilvēces vadītāju ceļā, kura gala mērķis ir komunisms.

Jo sevišķu cieņu un mīlestību visas pasaules godīgo ļaužu acīs padomju zemes strādnieks un zemnieks, zinātnieks un mākslinieks, sirms pedagogs un jaunības spara pārpilns komjaunietis iemantojis ar savu cildeno cīņu par mieru un tautu sadarbību visā pasaulē.

Padomju tauta ir miera cīņas visaktīvākā dalībniece ne tikai tādēļ, ka tā zina, cik sāpīgas brūces cērt karš, cik neaizmirstamas ir izlietas asinis, cik rūgtas ir atraitņu un bāreņu asaras. Mēs cīnāmies pret karu tādēļ, ka karš nes iznīcību, bet mēs esam par dzīvību. Mēs apkarojam karu tādēļ, ka karš grauj, bet mēs gribam celt. Mēs nepieļausim karu tādēļ, ka karš kavē attīstību, progresu, bet mēs ejam uz priekšu, traucam uz komunismu.

1941. gadā padomju tauta spēja skaidri jo skaidri saskatīt komunistiskās nākotnes kalngalus. Bet tad padomju ļaudim, muskuļus un gribasspēku sašprindinot, nācās cīnīties, lai nožņaugtu asinskāro nevēru, kurš bija nodevīgi uzbrucis mums un mūsu bērniem, mūsu rūpniecībai un mūsu briesošajām druviem. Un 1945. gadā, kad nevērs bija pieveikti, mēs redzējām, ka mūsu vidū vairs nav daudz mūsu biedru, ka drupās guļ daudz no tā, ko bijām uzceluši, ka sabradāts ir daudz no tā, ko bijām sējuši.

Mēs bijām zaudējuši ne tikai veselus četrus gadus. Mēs bijām zaudējuši arī daudz mūsu fizisko un garīgo pūliņu augļu. Bet mēs nebijām zaudējuši savus mērķus, ticību, apņēmību un spēkus to sasniegšanai.

1946. gadā, vēsturiskajā 9. februāra runā, biedrs Staļins padomju tautas uzmanības degpunktā atkal ievirzīja lielo mērķi — komunisma uzcelšanu. Ar ģenialu tālredzību viņš nosprauda konkrētus uzdevumus, kurus veicot šīs komunistiskās tāles visātrāk sasniedzamas. Tā sākās staļiniska pēckara piegade.

Sodiņ, pēckara piecgades pēdējā gadā, komunistiskās tāles vairs nav tālas. Komunistiskā nākotne ir pavērusies mūsu priekšā skaidri saskatāma, tuva un saprotama.

Biedra Staļina ierosmē un vadībā izstrādātie padomju valdības lēmumi par dabas pārveidošanu PSRS Eiropas daļā, par spēkstaciju būvi pie Kuibiševas un Staļingradas, par Turkmēnijas galvenā kanāla būvi — komunistisko nākotni mums parāda kā ar roku sasniedzamu. Skatiet un esiet lepnī Lūk, tā top komunisms!

Nav jābūt tehnisko un ekonomisko zinātņu specialistam, lai izlasot valdības lēmumus par Kuibiševas un Staļingradas hidroelektrostaciju un Turkmēnijas galvenā kanāla būvi, gūtu skaidru priekšstatu par to, cik varens pastiprinājums padomju zemes ekonomikai būs šīs komunisma celtnes. Krievzemes dzižs upes jaunās spēkstacijas dos ap 20 miljardu kilovattstundu elektroenerģijas gadā. Praktiski tas nozīmē, ka tiks pilnīgi apmierinātas Maskavas, Kuibiševas, Saratovas, Staļingradas un daudzu citu pilsētu arvien pieaugošās vajadzības pēc elektroenerģijas, tāpat tas nozīmē jo plašu elektrifikāciju transportā un lauksaimniecībā. Ievērojams daudzums elektroenerģijas paredzēts, lai apūdeņotu Aizvolgas un Piekaspijas ārkārtīgi auglīgās zemes, kuras līdz šim nebija pilnvērtīgi izmantojamas ūdens trūkuma dēļ. Kopā ar Turkmēnijas galveno kanālu, kas apūdeņos milzu platības Turkmēnijas ziemeļos un rietumos, Kara-Kalpakijas autonomajā republikā, Karakumas tuksnesī, Piekaspijas ziemeļos dienviddaļā utt., Volgas hidromezglis ļaus izveidot augsti attīstītu zemkopību un lopkopību platībā, kas vairāk nekā trīskārtīgi pārsniedz Padomju Latvijas teritoriju. Ja visam tam pieskaitām ogļu, naftas un citu degvielu ietaupījumu, kas savukārt atbrīvos darba rokas citām nozarēm, tad redzam, ka jaunās celtnes ir patiešām gigantisks solis uz priekšu padomju zemes ekonomiskās varenības attīstīšanā, kas padomju tautas materiālās labklājības līmeni pacels nekād un nekur nepiedzīvotos augstumos. Un tas jau ir komunisma sākums.

Ar patiesu gandarījumu visa progresīvā cilvēce uzņēmusi ziņu par jaunajiem darbiem, ko padomju tauta uzsākusī boļševiku partijas, padomju valdības un personīgi biedra Staļina iedvesmota un vadīta. Tas, ka mēs esam uzsākuši celt gigantiskas spēkstacijas uz Volgas un 1100 kilometru garu kanālu Turkmēnijā, ikvienam godīgam cilvēkam jebkurā valstī un kontinentā ir jauns gaišs cerību stars imperialistisko kara kurinātāju aptumšotajās debesīs.

Darba ļaudis visā pasaulē saprot, ka uzsākt tāda vēriena celtniecību pēc visbriesmīgākā un vispostošākā kara spēj vienīgi tauta, kuras materiālie un garie resursi ir neizmestjami. Strādnieki, zemnieki un progresīvā inteliģence Eiropā un Amerikā, Āzijā, Austrālijā un Afrikā zina, ka tauta, kura apņēmies veikt tik grandiozus pasākumus, nekād nepieļaus, lai tās miermīlīgos nodomus izjauktu karš. Miljoniem cilvēku visās pasaules malās arvien skaidrāk saskata, ka tauta, kura jau spējusī nonākt līdz komunisma sliekšnim, spēj nosargāt ne tikai savas zemes robežas, bet arī mieru visā pasaulē.

Imperialistiskā pasaule arvien dziļāk stieg ekonomiska un politiska chaosa purvā. Arvien negantāk šeit plosās kara histerija, ar kuras palīdzību Volstrita šakāļi mēģina aizkavēt katastrofiskas ekonomiskas krīzes iestāšanos un, pie reizes, novilkt pēdējo kreklu no Eiropas un Amerikas strādnieku muguras. Arvien nekauņīgāk un agresīvāk Vašingtonas militāristi pārbauda miermīlīgo tautu pacietību. Šinīs dienās Volstrita virssulainis Trumens paziņojis, ka Savienotajām Valstīm vairāk nekā divkārt jāpalielina savi pūliņi kara rūpniecībā un kara rūpniecības vajadzībām jāizdod ne mazāk kā 30 miljardi dolaru gadā. Tas nozīmē, ka imperialistiskajai Amerikai nekād neuzceļt Kolorado spēkstaciju, kuru tā ceļ jau 40 gadu. Tas nozīmē, ka no gada gadā aizvien jaunas auglīgas druvas Savienoto Valstu centralajā daļā sauso vēju ietekmē pārvērtīs tuksnešos. Tas nozīmē, ka tūkstošiem amerikāņu jaunekļu arī turpmāk nolliks savas galvas dažādās imperialistiskās kara avantūrās. Tas nozīmē, ka plānāks un plānāks kļūs maizes rīciens uz vienkāršā amerikāņu galdā. Visu to jo dienas jo skaidrāk saprot Njujorkas ostas strādnieks, Detroitas metalists, Teksasas fermeris, Kalifornijas dārzkopis. Un viņš uz visiem laikiem atcerēsies, ka Trumens bija tas, kas izziņoja nepieciešamību divkārtot «pūliņus» kara rūpniecībā. Bet tas savukārt nozīmē, ka Trumenam paliek arvien mazāk izredžu uz Amerikas darba ļaužu līdzdalību «pūliņos», kurus inspirē Volstrits un tā filiāle Baltajā namā.

Imperialistiskās pasaules darba ļaužu apziņas mošanās procesā liela loma ir padomju tautas miermīlīgā darba paraugam. Dažādi federalie izmeklēšanas biroji un citi gestapo atdarinājumi Amerikā un Eiropā var trakot cik gribēdami patiesība tomēr aiziet līdz darba ļaudīm visās zemēs. Tautas zina, ka amerikāņu fašistiskie imperialisti un viņu rokaiļas Eiropā lien vai no ādas ārā, lai ledēdinātu jaunu pasaules ugunsgrēku. Tautas zina arī, ka padomju tauta ceļ spēkstacijas uz Volgas un kanāli Turkmēnijā. Nav jāpierāda, ka tautas prāts izšķirties: iet imperialistu pavadā un grimt arvien dziļāk postā un nabadībā vai arī triekt ratā savus kaklakungus, tāpat kā to pirms 33 gadiem ir izdarījis padomju tauta.

Lūk, tādā nozīmē komunisma celtnēm padomju zemē — Kuibiševas un Staļingradas hidroelektrostacijās un Turkmēnijas galvenajam kanālam — ir milzīga iedvesmojoša loma visās pasaules mērogā.

Mūsu gājēns uz komunismu ir kļuvis tik straujš un varens, ka tas nevar nesaukt sev līdz darba ļaudis visā pasaulē. Komunisma rītausma padomju zemē ir miera nesēja visai cilvēcei.

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1950. G.

17. SEPTEBRĪ

Nr. 38 (296)

Mākslinieka V. Govorkova plakats «Arī sausumu uzvarēsīm!»

Remdinātās slāpes

V. GRIGORS

... Kuģis lēni atiet no Piejūras bulvāra zālē apstādījumu ietvertās Baku pietātnes. Uzņēmis kursu tieši — uz austrumiem, atstādamas pa kreisi Apšeronas pussalu, tvaikonis spēcīgi šķel sirmās Kaspijas viļņus. Vēl ilgi redzams Azerbaidžānas krasts, īpaši — bronza lietais Kirova tēls, kas paceļas augstā kalnā, vareni salapojušo kultūras un atpūtas parka koku vidū.

Baku dēvē par naftas pilsētu, par vēju pilsētu, bet ar pilnām tiesībām to var saukt arī par zālē pilsētu, tik daudz te bulvaru, dāru, ielu apstādījumu. Baku — Krasnovodskas līnijas kuģa pasažieri ilgi ieskatās šaj zaļumu bagātībā, it kā atvadoties no tās... Kaspijas jūra nav sevišķi plata. Modernam kuģim pietiek dažu stundu, lai to šķērsotu, — un mēs nonākam it kā gluži citā pasaulē. Kāds pārsteidzošs kontrasts! Visdažādāko nokrāsu zaļuma vietā skatam pavēras vienmuļš smiltāju dzeltenīgums.

Tvaikonis pietāj Krasnovodskas ostā. Pasažieri izkāpj svelmēs izmocītā krastā. Nedaudzīe kociņi ielās, nelielais bulvarītis pietātnes tuvumā nespēj atdzīvīnāt nemīlīgo ainu.

Tā pirmoreiz ar Turkmēnijas republiku iepazīstas tie, kas te iebrauc caur Krasnovodsku. Ilgajā braucienā pa dzelzceļu līdz Turkmēnijas galvaspilsētai Ašhabadai šis iespaids saglabājas un nostiprinās. Bezgalīgi pļešas viena un tā pati ainava: smiltis, smiltis, smiltis.

Stacijās zēni pārdod... ūdeni, visparastāko ūdeni. Viļciena sastāvu velk nevis parastā lokomotive, bet gan ar naftu darbināma dizellokomotive. Parastā lokomotive prasītu pārāk daudz ūdens. Staciju sliežu ceļos bieži redzamas uz parastajām dzelzceļa platformām ierīkotas koka cisternas ar uzrakstu: «Dzeramais ūdens». Tas nācis tālu ceļu.

Ūdens — tas ir mūžsēns turkmeņu tautas sapsnis! Ne velti turkmeņiem izveidojusies raksturīga paruna: bagāta ir tā tauta, kurai ir zeme un ir ūdens... Zemes turkmeņiem daudz, bet ūdens maz, pārāk maz. Republikas galvenā bagātība ir lopkopība un baltais zelts — kokvilna. Turkmēnija ir pasaules centrs karakula audzēšanā. Tālu aizskanējuši arī turkmeņu zirgu slava. Turkmēnijas lieliskajā zemē iespējams izaudzēt tūkstošiem, desmitiem tūkstošiem tonnu kokvilnas, ja tikai būtu ūdens. Pustuksnešainajos plašumos ir miljoniem hektaru derīgu ganību, kur cauru gadu varētu ganīties milzīgi aitu un tīrasīņu zirgu ganāmpulki. Bet trūkst ūdens. Ilgus gadus simtus slāpusi turkmeņu zeme, par ūdeni sapņojusi turkmeņu tauta...

Tāču ūdens ir, un nemaz ne tik tālu. Viena no lielākajām Azijas upēm, Amudarja, plata un ūdens bagāta, tecēdama Turkmēnijas ziemeļaustrumos, nes savus ūdenus uz Arala jūru, nes prom no Turkmēnijas un tās tautas.

Bet ne vienmēr tā bijis. Kādreiz uz

Arala jūru aizplūda tikai tā ūdeni daļa, kas iepūda Amudarjas nozarojumā, kuru vēsturē pazīst ar Araksas nosaukumu. Pa otru nozarojumu, kas vēsturē pazīstams ar Oksas nosaukumu, ūdeni plūda uz Kaspiju. Un abos Oksas krastos ziedēja druvas, zājoja birztaļas, brieda vinogulāji, spēcīgi kūšāja dzīve. Bet dabas spēku (aizsērējumi) un sociāli vēsturisko apstākļu dēļ (18. gadsimā Chorezmas čani, gribēdami atņemt turkmeņu tautai ūdeni, aizsprostoja upei ceļu), Oksas upe izzuda, un nonīka dzīvība tās kādreiz ziedošajos krastos. Karakumas tuksneša smiltis palika tikai Oksas vecā gultne, kas tagad pazīstama ar Uzbojas nosaukumu...

Ne vienreiz vien turkmeņi centušies atgriezt Amudarjas ūdenus vecajā gultnē. Zīmīgi, ka vēl vairāk nekā pirms divsimt gadiem turkmeņu tauta šīs savas ilgas saistījusi ar lielās krievu tautas palīdzību. Pētera I laikā turkmeņu tautas sūtnis bija nokļuvis līdz tālajai Pēterpilij un nodevis caram turkmeņu lūgumu. Pēteris I neatstāja bez ievēribas slāpju nomocītās tautas sūdzības. Lai palīdzētu turkmeņiem, viņš turp nosūtīja speciālu ekspedīciju. Taču tais laikos veikt tik grandiozu uzdevumu nebija pa spēkam.

Un tomēr ir pienākusi diena — šī diena, 1950. gada 12. septembris, uz visiem laikiem zelta burtiem ierakstīta mūsu Dzimtenes vēsturē, — kad ar lielā Staļina gribu sāktā turkmeņu tautas senā sapņa piepildīšana. Šaj dienā visa pasaule uzziņāja padomju valdības lēmumu par Turkmēnijas galvenā kanāla celtniecību, par Piekaspijas līdzenuma dienvidu rajonu, Amudarjas ziemeļos un Karakumas tuksneša rietumdaļas irigāciju un apūdeņošanu. Pasaule iepazīnās ar jaunu plānu boļševiku uzbrukumam dabai un bija pārsteigta par šā plāna drosmīgumu un vērienu. Nekā līdzīga pasaule līdz šim vēl nebija pazinusi. Ne velti, vērtēdams padomju varas pasākumus dabas pārveidošanā — mežu stādījumus, Kuibiševas un Staļingradas hidroelektrostaciju un Turkmēnijas galvenā kanāla celtniecību, profesors V. Kovda «Pravdā» rakstīja, ka «šo izmaiņu mērogs salīdzināms vienīgi ar geoloģiskiem procesiem, kas malna zemes garozas veidu». Geoloģiskie procesi ir stichiskas parādības, bet šeit darbojas cilvēku griba, komunisma celtnieku griba.

Cilvēces vēsture nepazīst tik lielu izmēru irigācijas celtni, kāds būs Turkmēnijas galvenais kanāls, kura garums sasniegs tūkstoš simts kilometru. Vēl jāpieskaita lielle apūdeņošanas kanāli tūkstoš divi simti kilometru kopgarumā un cauruļu vadš tūkstoš kilometru garumā. Taj pašā laikā uzcelts trīs hidroelektrostācijas, divas uz kanāla un vienu uz Amudarjas. Visās trīs vietās izveidosies lielas ūdens krātuves,

Lauksaimniecība iegūs vienu miljonu trīs simti tūkstoš hektaru apūdeņotās zemes un septiņus miljonus hektaru ar ūdeni pietiekami apgādātu lielisku ganību. Ūdens pārpilnību izjutīs Rietumturkmēnijas rūpniecība.

Nav grūti iedomāties turkmeņu tautas gaviles pēc tam, kad tā bija saņēmusi šo laimīgo vēsti...

Palūkojieties kartē! Dienvidos no Arala jūras atrodas Kara-Kalpakijas autonomās reoublikas galvaspilsētu Nukusu. Netālu no Nukusas ir neliela apdzīvota vieta Tachiatāša, kas parastajās kartēs nav pat atzīmēta. Šai vietai lemts uz visiem laikiem ieiet vēsturē. Te pacelsies nākamā kanāla galvenā celtnē — dambis uz Amudarjas, un te sāksies jaunais kanāls. Milzīgu daudzumu ūdens — 350 līdz 400, bet vēlāk arī 600 kubikmetru sekundē — Amudarja atdos kanālim. Četri simti kilometru Amudarjas ūdeni plūdis pa mākslīgu, cilvēku roku un tām paklausīgu mehānismu veidotu gultni. Tad ūdeni sasniegs Uzboju, savus senos krastos, starp kuriem tie plūdis pieci simti kilometru, līdz atkal nonāks cilvēku izveidotā divi simti kilometru garā kanālī, kura gala punkts ir Krasnovodskā.

Tuksneša smiltis neatkāpsies bez cīņas. Tās centīsies pāriet pretuzbrukumā, nožņaugti cilvēka darba augļus. Lielajā plānā paredzēti līdzekļi šo mēģinājumu atvairīšanai. Gar Turkmēnijas galveno kanāli un tā daudzajiem atzarojumiem veidosies varens aizsardzības stādījumu joslas. Padomju Savienības Eiropas daļā stādāmo ozolu, ošu, priežu un citu mums tuvi pazīstamu koku vietā šeit atsevišķos iecirkņos augš granatkoki, mandeļkoki, palmas. Zidkoku plantācijas veicinās padomju zidkopības tālāku attīstību.

Dienvidos, kur kanāls tuvosies Kaspijas jūrai, radīsies jauns subtropisks rajons. Te zaļos citrusu un olīvkoku birzis, visdažādākie dienvidzemju augļi koki.

Ne mazāka nozīme kanālam būs Turkmēnijas rūpniecības attīstībā, ko līdz šim bremzēja sistematiskais ūdens trūkums. Turklāt Turkmēnijas galvenais kanāls būs kuģojams. No attālākajiem Vidusāzijas novadiem pa to uz Kaspiju un tad pa Volgu — uz mūsu Dzimtenes sirdi Maskavu — citām pilsētām steigsies kuģi ar kokvilnu, vilnu, augļiem un citām atveidzinātās zemes bagātīgām vētēm.

Cilvēka skatam grūti uzreiz aptvert visu šā mūsu Dzimtenes novada grandiozās pārvērtības ainu. Bet paies nedaudz gadu, un celiņieks, kurš būs šķērsojis Kaspiju, nokāpjot no kuģa, nejutīs, ka šī kādreiz tveicē nonīkusi austrumu piekraste atšķirtos no zaļuma sliģstošās Baku. Viņu laipni sagaidīs varenās staļiniskās gribas pārveidotā zeme. Staļina laikmeta dīzenās jaunceltnes nostāties viņa priekšā kā dzīvs, reāls komunisma iemiesojums.

Un tas būs ļoti drīz — 1957. gadā...

LIELAIS PAMATŠKIRAS DZEJINIEKS

EVALDS SOKOLS

Raiņa cīņa par jauno revolucionāri demokrātisko literatūru sākās jau Jaunās strāvas laikā. Kā redaktors — publicists un literatūras kritiķis — cīnījās Raiņš balstījās uz realitiskās krievu literatūras revolucionāri demokrātiskajām tradīcijām un penāca, ka šīs tradīcijas nostiprināja jauvās topošās latviešu revolucionāri demokrātiskās literatūras un kritiskā realisma pamatus. Būdam «Dienas Lapas» redaktors (1891.—1895.), Raiņš publicē ievērojamāko sava laika realitistu — Tolstoja, Korolenko, Čehova un citu darbus, pat raksta apcerējumus par literatūru, izceļot krievu literatūras sevišķo nozīmi latviešu literatūras liktenos. Populārāzjēto krievu literatūru, Raiņš pamatoja un propagandēja jau studenta gados iegūtos uzskatus, ka krievu literatūra izveidās latviešu literatūru no tā strupcēla, kādā to ievēduši vāciskie aizbildni un tautiskie romantiki, ka krievu literatūra būs tiešākais balsts latviešu patstāvīgas nacionālās literatūras izveidošanai. Piemērot Apsīšu Jēkaba un Kaudzīšu darbus, Raiņš atzīmē: «Nu ir pārejas laiks, un literatūra sāk pārdoties citiem iespaidiem, meklēt, sekot citiem centieniem. Sevišķi krievu iespāids. Zem šī iespāida pamazām sāk izaukt jauna patstāvīga literatūra.»

Raiņš patš visu savu dzīvi smēlās spēkus un ierosmi savai jaunradei no krievu kultūras neizsīkstošā avota. «Kas attiecas uz krievu literatūru», rakstīja viņš vēl neilgi pirms nāves, «tad mēs, latvieši, vienmēr esam par to interesējušies un mēģinājuši no lielajiem krievu rakstniekiem.»

Sevišķa loma Raiņa un Jaunās strāvas literāro uzskatu veidošanā pieder ģenijālajam krievu dzejniekam Puškinam, kurš, kā apliecinā pats Raiņš, viņam «loti tuvs... jau kopš skolas gadiem.» Rakstā «Aleksandrs Puškīns», kas 1898. g. iespiests «Mājas Viesā Mēnešrakstā», Raiņš izceļ Puškīna jaunrades raksturīgākās pazīmes — realismu, tautiskumu, vienkāršību, ciešos sakarus ar tautu, tautai saprotamu valodu, folklorismu. Puškīna jaunrades vērtējumā Raiņš bieži vien atsaucās uz Bejinski, kurš teicis, ka Puškīns ir «ne tikai sava laika lielais dzejnieks, bet visu laiku un visu tautu lielais dzejnieks, Eiropas ģenijs, vispasaules slava.»

Vēl arvien mūsu pienākums pilnībā novērtēt Jaunās strāvas vispār un Raiņa, Ed. Veidenbauma, Fr. Rozīna, P. Stučkas un citu vēsturisko lomu progresīvās sabiedriskās domas un sevišķi literatūras attīstībā Latvijā. Jaunā strāva pārņēma uz Latviju Krievijas revolucionāri demokrātiskās kustības labākās tradīcijas, lielo revolucionāro demokrātu idejas, krievu klasiskās literatūras un krievu progresīvās kultūras dzīvinošo ietekmi. Jaunās strāvas revolucionāri demokrātiskais virziens iegāja strādnieku revolucionārā kustībā kā socialdemokrātiskās kustības priekštecis un tās sagatavotājs.

Raiņa talants uzplauka krievu literatūras nemirstīgo darbu apgarot. «Pēc pirmiem māju un skolas iespāidim, — raksta savās atmiņās pats Raiņš, — universitātes gados Pēterpilī brīvais un plašais miljonu pilsetas gars pārņēma savu atmosfēru. Humora paraugi šē bija progresīvie krievu rakstnieki, pirmā kārtā Ščedrīns-Saitkovs, asais, nesaudzīgais krievu cariskās dzīves graižītājs, kurš man pēc dabas vistuvāks; viņam līdzās maigais Antons Čehovs, lielais krievu novelists un vēlāk dramatisks, kurš tajos gados bija vēl plaši pazīstams humorists — Čehonte un rakstīja bieži Pēterpils humoristiskos žurnālos. Gogols man ļoti patika, bet tomēr atstāja mazāku iespāidu, — viņa episkais stils man nebija tik tuvs; tagad jau man bija draugi vairāk Puškīns un asais Iermontovs.»

Raiņa muzejā glabājas dzejnieka personīgā bibliotēka. Plechanova grāmata par Čerņiņevski (ārzemju izdevums vācu valodā), Hercena, Bejinska, Čerņiņevska, Dobroļubova un Pisareva raksti ar Raiņa pastiprinājumiem un piezīmēm lappusēs rāda, cik rūpīgi viņš tos studējis.

Dzejnieka māsa Dora Stučka stāsta, ka Raiņš 1893. gadā, oūdams ārzemēs, «bijis Cīrienes studentu bibliotēkas pastāvīgais apmeklētājs un iepazīnis ar visiem Hercena darbiem.»

Vēstulē Aspāzijai no trimdas 1939. g. Raiņš teicē viņai lasīt jaunākos krievu žurnālos, sevišķi Gorkija darbus. Mācoties Pēterburgas universitātes juridiskajā fakultātē (1884. g.—1888. g.), Raiņš apmeklēja ne tikai savas fakultātes, bet arī slavenā ķīmika Mendelejeva, fiziologa-psihiatra Bechtereva un citu progresīvo profesoru, zinātnes novatoru, lekcijas. Ap šo laiku Raiņš iepazīstas ar Lenina brāli Aleksandru Iljiču Uļjanovu un stājas sakaros ar revolucionāriem narodņikiem. Marksistiskā literatūra, sevišķi Plechanova darbi novērsa no narodņicisma un audzināja revolucionārā marksisma garā arī latviešu jauno revolucionāru paaudzi — Raiņi un viņa līdzgaitniekus. Šī

Intelligence bija spilgti pretstāts buržuāziskās literatūras jaunatnei, kas savos zināšanu un kultūras meklējumos devās ceļā uz Eiropu un atgriezās no turienes kā reliģiozi mistiķi, cilvēku nīdēji, «pārcilvēki» un atdēdāja te ničēanisma atdarinājumus (Jānis Poruks, Fricis Bārda u. c.). Par revolucionāri noskanoto latviešu jaunatni, kas 80. un 90. gados nāca no Krievijas universitātēm, pamatoti uztraucās ir «Māmulas» barveži, ir žandarmi. Vidzemes guberņas žandarmerijas priekšnieks Prozorovskis savā ziņojumā raksta, ka jaunās, kaitīgi iedarbīgās teorijas latvieši aizzuvuši «no ultra-liberalajām strāvām Krievijas universitātēs, kurās šīs personas mēģinās. Iepazīnušies tādā kārtā ar literatūras realitiskās skolas modes mācībām un ar materialistiskajām ekonomiskām un socialām teorijām, minētie intelektuāli — latvieši pārņēma šīs teorijas vispirms nepretenciozajā latviešu literatūrā, bet pēc tam arī aktīvā dzīvē.»

Izšķiroša loma Raiņa pasaules uzskatu veidošanā bija Lenina darbiem. Dzejnieka bibliotēkā saglabājušies grāmatas «Socialdemokrātijas divas taktikas demokrātiskajā revolūcijā» un citu Lenina darbu pirmizdevumi.

Buržuāziskie literatūras vēsturāieki slavina vienīgi Aspāzijas nopelnus «Raiņa talanta atklāšanā». Patiesībā Raiņi sagatavoja un ierosināja literārai darbībai Jaunā strāva, viņa darbs «Dienas Lapas» redakcijā, viņa kaujinieciskā partejiskā publicistikā un ciešās saites ar darba tautu. Krievu klasiskā un revolucionāri demokrātiskā literatūra un publicistika uzskatāma par vistuvāko lielā dzejnieka audzinātāju un vadītāju.

Raiņa kā dzejnieka, valodnieka un tulkotāja mūža darbs rāda, ka arī latviešu valoda kļūst bagātāka un izteiksmīgāka, saskaroties ar krievu klasisko literatūru un progresīvo kultūru.

Latviešu buržuāziskie nacionalisti gribēja norobežot valodu un kultūru no citu tautu progresīvās kultūras. Savās piezīmēs «radamās domas» iugai «Imants» Raiņš turpretim atzīmē, ka izcināt tautas kultūras īpatnību cenšas vienīgi kosmopolīti — pārtautotāji un viņu kāpi tautībnieki. Istai kultūrai turpretim sveša nacionalistai šaurība. «Kultūra, — saka Raiņš, — ir uzņemama tikai caur valodu. Valoda ir kultūras bāze. Citas valodas ievēd citā kultūrā.»

Raiņim nācās izcīnīt par «jauno valodu» sīvu cīņu, līdzīgu tai, kādu 70 gadus pirms viņa izcīnīja Puškīns pēc «Ruslana un Ludmilas» iznākšanas. Raiņim par viņa valodas reformāciju uzbruka valodnieki-tautībnieki, Sēkās un teiļa asa polemika. Uzvarēja, kā Raiņš patš vēlāk varēja apliecināt, tautas pienemtā, «jaunā latviešu valoda un to nevienš vairs nespēs izdēdēt. Darbs ir darīts un pilnš.»

Nesalaužama ticība cilvēces paverārim neatstāja dzejnieku grūtājos trimdas gados. Dzīlām sniegtu kupenām apūstā tālā pilsetiņā Slobodskā, Vjatkas guberņā, bieži satiekoties ar turpat nometinātiem krievu trimdniekiem — revolucionāriem socialdemokrātiem, kas saņēma, lasīja un apsprieda leninisko «Iskru» un citu politisko literatūru, vistuvākā saskārē ar Krievijas darba laudim; zilajos zīemas vakaros Raiņš rada savu nemirstīgo darbu — neilgu dzejoļu krājumu «Tālas noskaņas zilā vakarā.»

Atgriezies no trimdas, Raiņš rada lielāko latviešu dramaturģijas darbu «Uguni un nakts» — veco dziesmu jaunās skaņās (1903.—1904.). Šis varonu traģēdijas simboliskai formai nav nekā kopēja ar buržuāzisko simbolismu. Vecajā dziesmā par teiksmaino varoni Lāčplēsi, aizgūtā no Pumpura savāktā un dzejiski apstrādātā tautas eposā Raiņš no jauna, filozofiski apsvēra tautas gadsimtējo cīņu pret saviem paverdzinātajiem kā nepārvaramu spēku kas virza uz priekšu vēstures attīstību.

«Ja Jūs gribat — raksta Raiņš kādā no savām vēstulēm, — materiālu substrātu Lāčplēšim, tad tas varētu būt proletariāts, kurš faktiski nesīs visas šķiru cīņas un arī cīņas geru.»

So cīņas garu arī paņē Raiņa darbi, kas uzrakstīti pirmās Krievijas revolūcijas notikumu tiešā ielekmā — dzeju grāmatas — «Vētras sēja» (1905.) un «Jaunais spēks» (1906.) — tās patiešām ir «trauksmes un vētras» dziesmas, kas darba laudis ved izšķirošā kaujā.

Buržuāzijas ideoloģi mēlisa nepatīstību arī par trimdas laiku Kastanjoļā, pa: šo, vismagāko pārbaudījumu laiku Raiņa dzīvē, pierakstot viņam kosmopolitismu, psihologismu un mistisko simbolismu. Patiesībā vēl ilgas gadus kvēloja cīņas ugunš lielā dzejnieka karstā sirds. Ar savu tālo, sodu ekspedīciju samīto dzimteni viņš bija salējis tūkstošiem garīgo sakuru pavēdiem. Svešumā Raiņš sapņoja par «lielāko dzimteni» nevis kā kosmopolītu, bet kā proletariskais internacionālists, kas neskaitāmas reizes

uzstājies ar iznīcinošām kritikām pret vāciskajiem un pašnutiešu buržuāziskajiem bezdzimtenes izdzimteniem, nosaukdamš tos par «skaidām un pelavām».

Viņa neaizmīrstamās dzeju grāmatās: «Tie kas neaizmīrst» (1910.) «Vēja nestas lapas» (1911.) (pārkārtotā veidā «Klusā grāmata»), alegoriskā himnā saulei «Ave, sol!» (1910.), cauri dzejnieka paša personīgajiem pārdzīvojumiem un izjūtām atblāzmo proletariāta glavas apmirdzētie Krievijas 1905. gada revolūcijas notikumi un plūst nīkošo cīņu gaisma par Dzimtenes brīvību.

«Mūža cīnš» — tā dzejnieks gribēja nosaukt savu dzeju izlasi. Un tiešām — Raiņa dzeja bija mūža cīnš. Tā palīdzēja latviešu proletariātam izturēt drūmajā Stolipina reakcijas laikā. Raiņa dzejoļus publicēja nelegālā revolucionārā prese un arī norakstos tie gāja no rokas rokā. «Uguns un nakts» un «Zelta zirga» izrādes apmeklēja neredzēts skatītāju skaits. Uz Raiņa dramu pamatiem izauga latviešu progresīvais nacionālais teātris.

Plašā rakstā «Latvieši», kuru Raiņš uzrakstījis 1908. gadā kādam krievu žurnālam, viņš aizrāda uz latviešu un igauņu darba tautas nesaraujamo kopību ar krievu tautu tās atbrīvošanās cīņā no patvaldības jūga. «Šķietamajā noslēgtībā, — teiktā šajā rakstā, — kultūrai nobrieda latviešu un igauņu tautas, un, tiklīdz atvērās durvis, iegāja Viskrievijas dzīvē. 1904. un 1905. gadā krievu sabiedrība ieraudzīja ar neslēptu izbrīnu, ka šajā, ik kā vāciskajā, nevadā radies inteliģents, sabiedriski izglītotš, kas skaidri apzinās savus mērķus, līdzgaitnieks Viskrievijas kustībā.» Raiņš pasvirto, ka «latviešu atdalīšanās no Krievijas — zaudējot lielas radnieciskas tautas aizsardzību, būtu pašnāvība». Ne jau Baltijas vācieši, pārvācotāji — kosmopolīti, ne paklausīgā viņiem nacionālā buržuāzija — tautībnieki, bet gan strādniecība Krievijas revolucionārā proletariāta vadībā ir tas spēks, kas izcīnīs dzīves pārveidības un izveidos progresīvo nacionālo kultūru. Šajā pašā rakstā Raiņš dedzīgi atspēko tautībnieku melus, kas iztēloja 1905. gada revolūciju par nacionālo kustību, Raiņš pierāda, ka pirmā Krievijas revolūcijā latviešu un igauņu strādnieki cīnījies piecu piecā kopā ar Krievijas strādniekiem nevis par savas nacionālās buržuāzijas interešēm, bet par kopējo proletariāta lietu.

Kad pirmā pasaules kara laikā vācu imperialisti brādāja Kurzemes laukus, kad simtiem tūkstošu bēgļu atstāja dzimtas vietas un plūda uz Krievijas iekšieni, atrodot tur patvērumu, Raiņš 1916. gadā, Februāra revolūcijas priekšvakarā, sastādot protesta rezolūciju pret Latvijas pievienošanu Vācijai, dod lozungus: «Brīvā Latvija brīvā Krievijā». Šis lozungs saglabājis savu lielo nozīmi arī mūsu dienos.

Padomju Latvijā nodibinoties 1919. gadā, Padomju valdības aicināts, Raiņš gatavojās atgriezties dzimtenē, «lai strādātu, — kā viņš pats rakstīja savam vecam cīņu biedram Pēterim Stučkam, — kopā ar jums». Pilsoņu karam turpinoties, Raiņš nevarēja savu vēlēšanos piepildīt.

Raiņa muzejā atšifrētās dzejnieka piezīmes — «radamās domas» — (lugaļ «Stenka Razīns»), rāda, ka to sacerot, viņš pētījis ne tikai Stenkas Razīna laika, bet arī Oktobra revolūcijas notikumus Krievijā. Sevišķi Raiņš interesējies par Lenina dzīvi un darbiem. 1919. g. 8. jūnijā Raiņš atzīmējis, ka iasameklē «Lenina biogrāfija». Rakstot par Razīna ligumiem ar pretiniekiem, ko viņš slēdzis, lai glābtu zemnieku revolūcijas likteni (sakarā ar iecerēto lugu «Stenka Razīns»), Raiņš piemin jaunus, proletariskās revolūcijas, apstākļus — bolševiku taktiku Brestas līguma laikā, die kam vācu socialdemokrātus un kaizeru dēvē par negējiem. «Ligumi ar negējiem un pretiniekiem (ar vāciem, kaizeru un Ebertu), tā tas ar persiem...»

Latvijā atgriezies, Raiņš piedzīvoja briesmīgi rūgtu vilšanos par tā saukto «demokrātisko» Latviju, kaut gan nacionālisti un meševīki sākumā, kamēr vēl dzejnieks neizteica atklāti savu sašutumu par baltās Latvijas režīmu, centās visādi sumināt viņu. Jau pirmās dienas vakarā dramtas teātri svinīgos apsvējumos pēkšņi pārtrauca jaunatnes demonstrācija augšējā balkonā. No turienes skalā balsi, kā kaujas pavēli, nolāsīja asinīm rakstīto Rīgas centralcietumā ieslodzīto vēstuli. Tajā bija teikts, ka brīvās Latvijas nav, ka tikai notiek cīņa par to, ka pamatšķiras dzejniekam jāstājas terindā. Jāņem sava vieta kaujas ķēdē.

Drīz vien pats Raiņš, būdams saeimā deputats, atzīst, ka «tās Latvijas, par kuru mēs sapņojām svešumā, nav, bet mēs viņu uzelsim.» Šis cerības oievildīgās tikai pēc diviem gadesmi-

tiem — pēc 1940. gada tautas revolūcijas.

1925. gada 17. februārī Raiņš saeimās sēdē teica sašutuma pilnu runu, atmaskoja Nacionālā kluba fašistisko huligānus, kas noslepkaļojuši strādnieku jauneklī. «...Tiešām grūti, jau elpot garīgām cilvēkam Latvijā, — tādu apsūdzību «mantīgo šķirai un tās aizsargiem» izsaka Raiņš.

Šī runa vien apgāz visus buržuāzisko nacionalistu melus, it kā «lielais nemiernieks» Raiņš sava mūža beigās būtu atscijies no šķiru cīņas principiem un miris, samierinājies ar visiem un visu. Varenais Raiņa gars slāpa nost buržuāziskās Latvijas tvanā. Savās piezīmēs viņš raksta, ka «laika gars» nav labvēlīgs, lai pabeigtu daudzus liela stila iecerētos darbus. Raiņš rakstīja, ka Latvijā «cilvēci par kaunu» top atkal «celti veckārtības balsti.» Kādā citā dzejoļi teiktš:

Neviena mīkla nav minēta,
Neviena plaisma nav aizbērtā,
Neviena vaina nav dziedēta, —
Viss vecais smagums vejas ar visām šausmām.

Raiņš itin labi saprata buržuāziskās Latvijas kulaku «demokrātijas» isto būtību. Ar dzilu sarūgtinājumu viņš raksta un runā par to.

«Mēs uzturam tagad, — saka viņš kādā no savām runām, — gandrīz visas vaists ielsaimniekus, un šī liel-saimniecība kural ir bijis noteicošs vārds līdz šim, domā, ka viņai būs noteicošs vārds arī turpmāk, viņa prata ierikoties tā un pratis to arī turpmāk, ka valsts nodokļu nasta gulsies ne uz viņu, bet uz nabadzīgākām šķirām» (3. 4. 1924.).

Vēlīgā bija mēģinājumi sariecināt «veckārtības balstus», pakustināt no vietas visaptverošo budzisko «smagumu» ar runām buržuāziskās Latvijas saeimā vai menševiku kongresā. Šī cīņa bija dzejnieka divkauja ar veco pasauli. Agrākās revolucionārās socialdemokrātijas vietā, kuras rindās viņš cīnījās pirmās Krievijas revolūcijas laikā, tagad viņam apkaimē bija meševīki — nodevēji, kas viņu reklamēja par savu goda biedru.

Vēstulē savai māsai Dorai Stučkai Raiņš raksta: «Es atbraucu ar lielām cerībām un prieku, bet tās ātri sabruka. Grūti par to runāt.»

Atgriezoties Latvijā, Raiņš cerēja dzimtenē nobēgt daudzus iecerētos liela stila darbus: «Imants», «Kaju Grachus», «Ilju Muromietī», «Stenku Razīnu», «Kurbadū» u. c. Raiņš gribēja savos mīļīgajos dzejas darbos kā varenā dziedājumā parādīt latviešu tautas vēsturi citu tautu vēsturē, sevišķi izceļot, kā redzams jau pēc darbu nosaukumiem, mūžseno latvju draudzību ar krieviem. Buržuāziskās Latvijas apstākļos, visa vecā smaguma spiests, Raiņš atmet ar roku pasāktem darbam un 1925. gadā izdotos kopotos rakstos («Dzīve un darbs») publicē dažus fragmentus, pievienojot tiem sarkasma pilnas piezīmes:

«...nav izredzes, — piezīmē viņš uz kāda manuskripta, — uz dramtas turpināšanu un nobeigšanu «mūsu laika», kurš sevišķi nelabvēlīgs dramai, nav arī izredzes, ka drīz beigsies «mūsā laiks». Tad jau drīzāk drama.»

Sakarā ar nepabeigto traģediju «Kajs Grachs» Raiņš saka:

«...So gadu gars nav labvēlīgs literārai, kur nu vēl progresīvai, kas norādītu uz nākotni...»

Nevarēdama pielabīnāt Raiņi un padarīt viņu par savu «galma dzejnieku» kā dažus citus, Ulmana kliķe sāka boikotēt viņa jaunus darbus ar klusucianu.

Kopoto rakstu autora piezīmēs par «Ilju Muromietī» Raiņš ironiski izsaka par šo klusuciešanas savzvērestību pret brīvo vārdu: «Grāmata «Ilja Muromietis» iznāca 1922. gadā un pa šiem trim gadiem ir izpelnījies kritiskū apskatu 15 rindinās. Ja tādā proporcijā apskate turpināsies, tad būs jādzīvo simts gadi, lai piedzīvotu 200 rindinās kritikas... Lai dzīvo brīvais vārds!»

Bet klusuciešanas savzvērestība izjuka un sanīknotā buržuāzijas prese sakarā ar «Ilja Muramieša» pirmizrādi Nacionālā teātri (1928. g.) sāka rakstīt Raiņi nu sauca par «maskavieti» un zīmēja par viņu rupjas karikatūras.

Nekronētā kulaku «karaļa» Kārļa Ulmana «mazais zaīma dzejnieks», nerrs Ed. Virza nosauca lielā dzejnieka valodu par visādu «diedelnieku un apspiesto» valodu. Rakstot par Raiņa lugaļ «Ilja Muromietis» pirmizrādi Nacionālajā teātri, Virza apgalvoja, ka luga it kā grūti lasāma, bet vēl grūtāk runājama, tēpēc ka tajā esot «loti daudz lielnieciskas darbības un ideļu». Nosaucis Raiņi par lielāko aziatisko kaitīgo ideļu un krievu kultūras ķē rietumu kultūras pretstata sludinātāju, Virza tomēr it kā atvainojās viņa priekšā. Bezkaunīgās recenzijas vārdi taču neesot domāti «ievērojamā dzejnieka nomelnošanai», bet šē tiekot «nostādīta ideja pret ideju».

Loti raksturīgas ir Raiņa domas par

buržuāziskās Latvijas izdaudzināto kultūru. «Es pa to laiku, — atzīmē Raiņš jau 1921. gadā, — kopš esmu Latvijā, redzēju ar lielām bēdām, cik mūsu kultūra ir isti zema... Ja Latvijai ir cerība uz nākošo tālāko kultūru, tad šī cerība ir strādniecība.»

Kā nesalīdzināmu pretstatu šai fašizējošās buržuāzijas nomāktai kultūrai Raiņš uzskatīja padomju kultūru. Sakarā ar Padomju Baltkrievijas Zinātnu akadēmijas jubilejas svinībām viņš apliecinā, ka ar sajūsmu noraugās «caīšajā plūdumā», kas nāk no jaunās Bultkrievijas tautas un viņas kultūras; ka dzejniekam nav lielāka prieka kā redzēt, ar kādu aizrautību pati tauta rada savu isto kultūru.

Raiņš zināja, ka dzīlā zemgrīdē cīnījās varonīgā Latvijas Koministiskā partija un ka it visur notika nepārtraukta šķiru cīņa. Dzejnieks sajūta, kā darba laudis sauč viņu pie sevis uz «klāja lauka» atklāti izšķirošai cīņai pret veco pasauli.

Raiņim kā saeimās deputatam vairākos gadījumos sūtiā savas sūdasības politiskie ieslodzītie un rakstīja arī uz nāvi notiesātie revolucionāri. Raiņš centās darīt visu, ko varēja, bet maz jau kas viņam bija iespējams un pats viņš jutās kā notiesāts.

Raiņš vairākkārt mēģina par katru cenu izrautes no Latvijas un pārcelties uz dzīvi Padomju Savienībā. Viņš par to sarakstās ar saviem draugiem P. Daugi, P. Stučku un viņa sievu, Raiņa māsu Doru, ar baltkrievu padomju dzejnieku Janku Kupalu. Krievu strādnieki Raiņim sūta kolektīvas vēstules un aicina lielo dzejnieku uz socialistisko Dzimteni. 1926. g. novembrī Raiņš piedalās Padomju Baltkrievijas Zinātnu akadēmijas jubilejas svinībās un ir nolēmis braukt pēc tēm uz Maskavu. Vītota telegrama — it kā Elza (Aspāzija) bīstami slima — viņu atsauc atpakaļ. Raiņš cer un solās saviem draugiem nākošā pavasarī pārcelties pavisam uz Maskavu, bet buržuāziskās Latvijas varavīri dara visu iespējamo, lai neīnāstu viņu uz Padomju Savienību.

Līdz pēdējam elpas vilcienam, ar visu savu sirdi mūsu tautas dzejnieks Raiņš tiecēja lielajam cilvēces pavesarim, gaidīja to pārnākot mūsu Latvijā.

Mums saprotama Raiņa personīgā traģēdija. Par vēli buržuāziskie nacionalisti un meševīki, kas saindēja viņa dzīvi, mēģināja spēkulēt ar Raiņa vārdu arī pēc viņa nāves. Latvijas strādnieki aizstāvēja sava dzejnieka godu un svēti glābā viņa pieminu. Raiņa bērū dienā nelegālās LK(b)P Lejas-Kurzemes apgabala Komitejas pārstāvi nolika uz dzejnieka kapu vainagu un turpat tika apcietināti. Uz plātās sarkanās zīda lentēs bija uzrakstīti Leona Paegēšis sacerētais, ar buzīstamo Raiņa grāmātu «Tie, kas neaizmīrst» gaskanīgais dzejoļis.

Sargot savu socialistisko Tēviju — Padomju Socialistisko Republiku Savienību — Padomju Armijas latviešu strādnieki-gvardi smēlās spēkus no Raiņa darbiem, dziedāja viņa cīņas dziesmas. Staļina piecgādēs komunisma celājiem tuvi un dārgi lielā Raiņa radītie tēli un idejas par jauno laiku un jauniem laudim.

Raiņš jau sen vairs nav «vienīgi Latvijas» kā to gribēja buržuāziskie nacionalisti, dzejnieks. Raiņš kļuvis par visu padomju tautu, tautas demokrātijas zemju darba ļaudž, visas «lielākās dzimtenes», par kuru viņš sapņoja dzīvs būdams, iemīloto dzejnieku.

«Jūs, Ivan Christoforovič, — rakstīja savā vēstulē Raiņim no Pļevolgas krievu strādnieki un skolotāji, — savus dzejoļus noēmuši mazaizāi latviešu tautai, bet tas taču nepareizi, tie ir simboli katrai tautai, kas meklē ceļu uz labāku dzīvi cilvēci, tie ir pagātnes atbais, tagadnes istenība un nākotnes stari.»

Patlaban sakarā ar Raiņa piemiņas dienām notiek Raiņa lugaļ «Pūt, vējini» pirmizrādes Lvovas M. Zaļkovecas vārdā nosauktajā teātri. Tālajā Pekinā un vairākās citās Kinas tautas republikas pilsētās ar labām sekmēm izrāda filmu «Raiņš», kas dublēta ķīniešu valodā. Laikraksti ziņo, ka ķīniešu valodā pārtulkotas vairākas Raiņa dzejas. Laikraksts «Tjanzinžibao» rakstā: «Mums jāmācās no Raiņa... no viņa bezgalīgās mīlestības uz savu dzimteni, uz savu tautu.»

«Latviešu rakstniecībai, — saka Andrejs Upičs, kas pirmās savās kritiskās atklāja Raiņa varenā nozīmi latviešu literatūrā un revolucionārā kustībā, — ir tiesības būt lepnai, ka viņa par savējo var saukt vienu no vislielākajiem pasaules darba tautas dzejniekiem.»

Raiņa literārais mantojums ir tas nenovērtējams ieguldījums, ko progresīvajai pasaules kultūrai, padomju socialistiskās varenās valsts kultūrai devusi latviešu tauta.

KULTURAS DZĪVE PADOMJU LATVIJĀ

Archeoloģiski izrakumi

Jau otro vasaru LPSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūts izdara archeoloģiskus izrakumus Asotes pilskalnā, Krustpils rajonā. Izrakumu nolūks noskaidrot pilskalna vecumu, apbūves un noietinājumu plānu, iemētnieku dzīves ekonomiskos un sabiedriskos apstākļus un sakarus ar kaimiņiem, it sevišķi ar slavu ciltim.

Kā archeoloģisku pētījumu objekts Asotes pilskalns īpaši nozīmīgs tādēļ, ka atrodas Daugavas krastā. Daugava, kā zināms, senatnē bija ievērojams ūdens ceļš.

Līdzšinējie izrakumi liecina, ka pilskalns bijis intensīvi apdzīvots. Atrastas māju un aizsargceltņu paliekas, ikdienas dzīves priekšmeti un daudz bronzas rotas lietu. 230 kv. m lielā izrakuma laukumā konstatēti 4 slāņi, kas attiecas uz 10.—13. gadsimtu. Lielā skaitā atrasti dzīvnieku kauli, kurus sīkāk izpētījot, varēs izdarīt secinājumus par tā laika faunu, kā arī par mājas un meža dzīvnieku lomu tā laika ekonomikā.

Dziesmu svētku atskaņas koncerts

Liepājas rajona kori un deju kolektīvi rosīgi gatavojas dziesmu svētku atskaņas koncertam, kas notiks 15. oktobrī Liepājas drammas teātra telpās.

Rajona labākie kori koncertā uzstāsies atsevišķi. Deju kolektīvi veido īpašu skatuves uzvedumam piemērotu programmu. Koncertā piedalīsies Rucavas un Kiburu ciemu etnogrāfiskie deju kolektīvi, kas republikaniskajos dziesmu svētkos Rīgā bija parādījuši sevišķi interesantus priekšnesumus.

Teicama mākslinieciskā pašdarbība

Latvijas Tirdzniecības darbinieku arodbiedrības kluba mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi 8. septembrī sniedza kārtējo koncertu. Plašo programmu izpildīja kluba krievu un latviešu sieviešu kori (diriģenti M. Skuja un K. Raskis), choreogrāfiskais kolektīvs, vokālās studijas audzēkņi un nesen noorganizētais tautas instrumentu orķestris.

Sienas avižu redkolēģiju seminārs

Pagājušo svētdien Kuldīgas MTS politiskā nodaļa, līdztekus sieviešu aktīva darbiniecēm bija sarīkojusi apkārtnes sienas avižu redkolēģiju semināru. Laikrakstā «Padomju Kuldīga» redaktore S. Balode analizēja iesūtīto sienas avižu saturu un norādīja tuvākos praktiskos uzdevumus. Sienas avižu redakciju darbinieki iepazīs ar darba plānošanu un rakstu apstrādāšanu.

Viļņas teātra viesizrādes

Daugavpilī pašlaik viesojas Viļņas krievu drammas teātris, kurš ar saviem sasniegumiem šovasar jau iepazīstinājis rīdziniekus. Uz Daugavpili Viļņas mākslinieki atveduši vairākus savus labākos inscenējumus — A. Ostrovska «Vīki un aivis» un «Ienesīga vieta», B. Sabko «Aiz otras frontes», A. Barjanova «Viņā pusē» u. c.

Krievu

dramas teātris uzsācis jauno sezonu

Ar R. Blaumana lugas «Uguni» izrādī pagājušo otrdien jauno sezonu uzsāka Krievu drammas teātris. Par teātra galveno režisoru šeit sācis strādāt LPSR tautas mākslinieks, Staļina premijas laureāts J. Jurovskis. Kolektīvā iestājušies arī divi jauni aktieri — Šepekina vārdā nosauktās teātra skolas absolvents I. Doļins un Nemiroviča - Dančenko vārdā nosauktās studijas absolvents N. Osipovs.

Pašlaik Krievu drammas teātra kolektīvs gatavo kārtējo premjeru — A. Korneičuka komediju «Irbenāju birztaļa».

Pie ražas novācējiem

Pie Bauskas rajona kultūras nama noorganizējusies agitbrigāde, kurā ietilpst dramatiskā kopa, deju kolektīvs un koris. Agitbrigāde izbrauc uz rajona kolchoziem un tautas namiem, sniedzot priekšnesumus lauku darba ļaudīm — ražas novācējiem. Brigādes repertuārā sieviešu un vīru ansambļa dziesmas, latviešu un citu padomju tautu dejas, akordeona solo un Kostjenko vienčellens «Kopīga lieta». Agitbrigāde jau viesojusies kolchozā «Dzirkstele», Moļotova vārdā nosauktajā kolchozā un Mežotnes mašīnu un traktoru stacijā, it visur gūstot skatītāju atsaucību.

Padomju Latvijas 10. gadadienai veļitājā izstādē eksponētās A. Pankoka glezna «J. Sudmaļa komjauniešu vienība Liepājas aizstāvēšanas laikā» reprodukcija

Izcils senās krievu literatūras pieminēklis

Maskavā. Tūdaļ pēc tās parādīšanās sākās rūpīga citu senās Krievzemes literatūras un vēstures pieminēkļu meklēšana. Bez tam «Teiksmām» bija ļoti liela loma krievu sabiedrības nacionālās apziņas pacelšanā 1812. gada Tēvijas kara priekšvakarā.

«Teiksmas par Igora kauju» rokraksts nav saglabājies. Napoleona iebrukuma un Maskavas degšanas laikā tas gāja bojā uguns liesmās tāpat kā lielākā daļa no pirmizdevuma tiražas un daudzi citi vērtīgi dokumenti, kas atradās Musina-Puškina savrupmājā. Tagad «Teiksmas» teksts pazistams vienīgi pēc 1800. gada izdevuma, kas ir ārkārtīgi bibliogrāfisks retums, un pēc oriģināla kopijas, kura tika izgatavota Katrinai II.

Viens no nedaudzajiem pirmizdevuma eksemplāriem adas iesējumā ar zelta uzrakstiem, kas, saglabājies, līdz mūsu dienām, nesen sanemts Leningradā, kur PSRS Zinātņu akadēmijas Puškina nama grāmatu krātuve to ieguvusi kopā ar 2000 citām grāmatām no pazīstamā senkrievu literatūras vēsturnieka akademiķa A. Orlova bibliotēkas. Šī bibliotēka daudzpusīgi pārtvēl pētījumus par krievu folkloru, grāmatniecības attīstību un sen-slavu literatūru. Īpaši plaši materiāli tajā par «Teiksmu», sākot ar tās pirmo izdevumu un visiem tālākajiem, kurus noslēdz izdevumi, kas nākuši klajā pēckara gados mūsu socialistiskajā Dzintērē un slavu zemēs Eiropā. «Teiksmas par Igora kauju» sarak-

stīta senkrievu valodā. Pirmizdevumā tālaks oriģināltekstam bija iespēsts tulkojums. Pēc tam izcils krievu varoņpēd piedzīvojis daudzus jaunus tulkojumus, vispār tas tulkots apmēram 70 reizes. 1813. gadā «Teiksmu» tulkoja Kapnists, bet viņa darbs netika publicēts un ilgi palika nezināms, to atrada tikai nesen. Ar «Teiksmas» atdzejotāju nodarbojās arī dzejnieks V. Zukovskis. Uz viņa tulkojuma oriģinālmanskrīpta ir atzīmes un labojumi, kurus rakstījis Aleksandrs Puškins, jo lielais krievu dzejas meistars līdz savas dzīves pēdējām dienām interesējās par krievu literatūras XII gadsimta nemirstīgo daiļrades pieminēkli. Plašu popularitāti ieguvis dzejnieka Maikova «Teiksmas» tulkojums. «Teiksmas par Igora kauju» pārtulkota arī daudzās Eiropas tautu valodās.

Plaši pētījumi par šo dzejdarbu padomju zemē veikti pēc Oktobra revolūcijas. Padomju zinātnieki jaunā skatījumā atklāji patriotiskās «Teiksmas» idejiski politisko saturu. Pārskatu par visiem šiem darbiem sniegs speciālā zinātniskā konference, kas būs veltīta «Teiksmas par Igora kauju» iznākšanas 150. gadadienai. Konference notiks PSRS Zinātņu akadēmijas krievu literatūras institūtā (Puškina namā). Paredzēti arī atsevišķi referāti par dzejnieku un prozaiķu darbu rezultātiem, kuri piedalījušies «Teiksmas» tulkošanā daudzās PSRS tautu valodās.

Konferences laikā Leningradā, Literatūras muzeja telpās, atklās izstādi, kuras materiāli plaši apgaismos «Teiksmas» izdošanas un tulkošanas vēsturi.

Atsevišķi izstādes nodalījumā būs savākti materiāli, kas «Teiksmas» saturu un tēlus atspoguļo 19. un 20. gadsimta muzikā un tēlotārijā mākslā, parāda Kijevas Krievzemes kultūru un sadzīvi.

Akademiskajā grāmatu seriā «Literatūras pieminēkli» iznāks bagātīgi ilustrēts «Teiksmas» veltīts rakstu krājums. Tajā būs Katrinai II izgatavotā «Teiksmas» rokraksta kopija un visa pirmā izdevuma teksta fotografiski attēli. Bez tam krājumā būs «Teiksmas» zinātnisks teksts, kuru izstrādājis filoloģisko zinātņu doktors D. Dichačevs, un divi tās tulkojumā laikmetīgajā krievu valodā — viens baskaidrojošs, otrs — ritmisks (dzejā).

PSRS Zinātņu akadēmijas krievu literatūras institūts sakarā ar jubileju laiž klajā jaunu «Teiksmas par Igora kauju» izdevumu un pētījumu krājumu, kurā būs Maskavas, Leningradas, Kijevas un citu pilsētu zinātnieku darbi. Masu tiražā iznāks 5 iespiedloksnes bieža brošūra, kurā būs vispusīgi analizēts «Teiksmas par Igora kauju» saturs, raksturota tās idejiskā un mākslinieciskā forma būtība.

Sakarā ar «Teiksmas par Igora kauju» izdošanas 150. gadadienu arī krievu valodā iznāks tās tulkojums, kuru veicis dzejnieks Arvids Grigulis.

„INDULIS UN ARIJA“ VALSTS DAILES TEATRĪ

R. UPMALNIEKS

Raiņa «Indulis un Arija» ar savu domu dziļumu, progresīvo ideju izpaušanos spēku, tēlu spilgumu un valodas dzejisko mirdzumu pieder pie visdārgākajām vērtībām latviešu literatūras klasiskajā mantojumā.

Raiņa veidojis «Induli un Ariju» uz teikas pamata, iekausinot tani arī patiesu vēstures materiālu. Indulis un Arija nav vēsturiskas personas, bet gan teikas tēli, turpretim Mintātam par paraugu bijusi patiesas vēstures persona — Lietuvas 13. gadsimta valdnieks Mindaugs. Kuršu cīņa ar vācu ordeni, tāpat arī 30.000 lietuviešu karagājiena uz Embūti ir vēstures fakti, bet ka Indulis šo hēlo karspēku apliecinā — tā ir teika. «Indula un Arijas» dramatiskajā veidojumā zināmā mērā izpaužas tā patī tēksme, kas nosacījusi «Uguns un nakts» veidojuma: tēksme ar teikas palīdzību ietverti liugā līgu reālu vēsturisku procesu, apvertot tā iēgu, virzienu un nākotnes perspektīvu.

Stolipina reakcijas drūmajos gados, «Induli un Arijā» tēlojot teiksmainos varoņus un senā kuršu cīņas un ciešanas, Raiņim acu priekšā bija ne vien pagātne, bet vispirms tagadne un varoņcīņas, kas darba tautai vēl jāizceina gaīšas nākotnes dēļ. Tikai daudz gadu vēlāk kļuva zināmas rindas, ko Raiņis ar to laiku ierakstījis savā dienas zīmā: «Tēloju nākotnes cilvēkus pagātnes tēlos, jo vēstures nozīme ir tā, ka viņa — trauks, kurā lielieku savu uzskatu par nākotni.»

Sāds «nākotnes cilvēks pagātnes tēlā» ir arī Indulis, kvēls demokratisma un humanisma ideālu paudējs. Viņa kā humanistiska meklētāja traģika ir vēsturiski nosacīta: necilvēcības laikmetā viņu ved maldā un nāvē tie augstā humanisma principi, kas reiz «vedis

dzīvē». Arī viņam, līdzīgi trimdniekiem Raiņa dzejolī, «sāpēs bija dzīvot to nākotnes dzīvi, kuru tie pēnieceki dzīvos tik baudā». Mintauts formulē Indula traģiku vārdos, ar kuriem Dailes teātris liek lūgai beigties: «Nav tavs gars šīs saules un šī laika.» Viņa traģika bija stiprinājums pirmsoktobra paaudzes galavībai cīnīties, lai netaisnā dzīve tiktu sagrauta.

Indula atzīmas veidojas dzīlos pārdzīvojumos. Laikā, kad izmisuma pilnāji tautas cīņā pret iebrucējiem naidis kļuvis par vīru pirmo pienākumu ko tēvi mēca dēļiem, Indulis lemlī ienaidnieki Ariju. Šī mīlestība izraisa un nostiprina Induli tautu draudzības domu: kā sabrukusi nauda siena starp viņiem abiem tā jāizūd naidam starp tautām Rūgtā pieredze vācu tēli pārliecina, ka tur tautu draudzība nav iespējama, jo tur nemaz nav tautas, bet ir tikai zvēriski apspiedēji, kas savprotas ar apspiedējiem citu tautu starpā. Šī pieredze nesadrāgā tautu draudzības domu, kas nostiprinās vēl vairāk, bet iegūst jaunu nokrāsu. Gaistot tautu naidam, pieaug naidis pret visu tautu apspiedējiem. No jaunās atzīņas izgaus jauns cīņas aicinājums un pārliecība par tautas gala uzvaru. Indulis top par «tautas liktenmīnētāju», kā viņu zīmīgi nosauc režisora piezīmēs tautas māksliniece Felicita Ertnerē.

Sapratis, ka dotajā vēsturiskajā situācijā tautu no paverdzināšanas nepelēs paglābt ne viņš, ne kāds cits, Indulis tomēr ir skaidrībā par to, ka tauta ir pamatspēks un mūžīga; tās atbrīvošanas cīņa nerimsies un novedīs pie uzvaras. Indula nākotnes skatījumā atspoguļojas Raiņa doma par socialis-

tisko sabiedrību, cīņai par kuru bija vēlīta tautas dzejnieka dzīve un darbs.

Pirms trīsdesmit astoņiem gadiem, 1912. g. 3. aprīlī, pārpildītajā Jaunajā Rīgas teātri skatītāju puķis ar saspringtinātu uzmanību un savijojumu sekoja «Indula un Arijas» pirmizrādei, kas notika uz tās pašas skatuves, uz kuras tagad skatāmies jauno iestudējumu.

Tas bija vakars tieši pirms 4. aprīļa asinajiem notikumiem Lenas zelta raktuvēs kas izraisīja sašutuma vētru visā Krievijā. Nākamajās dienās vareno protesta streikos spīgti izpauzās strādnieku kustības spēciņu uzplūdu sākums. Divas nedēļas vēlāk, 18. aprīlī, notika lielais 65.000 strādnieku streiks Rīgā. Tautas naidnieki bailēs nodrebēja, it kā sadzirdējuši dunu, kas vēstī lielas vētras tuvošanos. J. V. Stalins, rakstīdams toreiz par lielajiem aprīļa streikiem, minēja arī Rīgu un teica: «Visās Krievijas malās strādnieki cel galvu... Mēs esam drīvi, kāpēc mūsu sērtā asins neizšķīstus spēku uguni.»

Atmiņas par «Indula un Arijas» pirmajam izrādēm Jaunajā Rīgas teātri uz laiku laikiem saistītas ar šiem revolucionarajiem notikumiem. Gandrīz visu trauksmes pilno 1912. g. aprīlī ik vakaru no jauna pārpildītā teātri skānēja Raiņa traģedijas apgarotie vārdi. Kad luga runāja par zaudēto kauju, cīnītāju varoņnāvi, nodedzinātiem ciematiem un tautas grīnšanu ciešanās un postā, toreizējam skatītājam nāca prātā tautas ciešanas pēc 1905. gada, jo lielais protesta vilnis bija licis jo dzīvi atcerēties pirmo revolūciju. «At-rieb!» skānēja Indula sauciens, un skatītāju sirdīs dzīli atbalsojās Indula pārliecības pilnie vārdi par to, ka tauta nav nomācama: «Paliks, lūk, aiz-

vien tie tūkstoši... Tie paliks mūžam, un tie uzvarēs.»

Novērtēdams Raiņa «Induli un Ariju», Andreis Upits toreiz rakstīja: «Traģedijas tēlojumu krāsā dažādībai cauri mirdz proletariāta ideju ugunis; teiksmaini simboliskajos tēlos sazmējami tagadnes helās kultūras cīņas dažādo spēku un priekspēku personificējumi... Pilnīgi viņu līdzjust un līdzdzīvot spēti tikai darba ļaužu šķira, kuras centieni atbalis skan teiksmaino varoņu valodas dārdošajās dzejās.» Progresīvais skatītājs toreizējās Raiņa lugu izrādēs juta sevi iemļūstam spīgtu pārliecību un cīņas drosmi līdzīgi dzirdai veldzei no skaidra pārpilna avota.

Buržuaziskās Latvijas teātri «Indula un Arijas» idejiskais saturs nespēja gūt pilnu izskanu Teātris bija ozaudējis tiešos sakarus ar tautas atbrīvošanās cīnītiem. Buržuaziskā kritika radināja pievērst uzmanību tikai individuālajiem pārdzīvojumiem, traktējot mīlestību pasīvās romantikas garā kā liktenīgu varu, kas ved nāvē. Viss pārlējis lūgā kļuva par maņozīmīgu fonu. Pašu Induli reakcionārā kritika sāka tuvināt buržuaziskā romantisma pasīvajam sarnotājam vai arī iztulkoja viņa idejas buržuaziskā nacionālisma garā. Pārvietojot idejiskos akcentus un izceļot tikai mīlestības romantiku, luga cēta arī tīri skatuviski: beigu daļā kad Indulis aizgājis no Arijas, radās atslābums.

Valsts Dailes teātris nu ir pirmais, kas parāda «Induli un Ariju» padomju skatītājam. Raiņa «Jaunības traģedija» ir Valsts Dailes teātrim sevišķi tuva. Pirms trīsdesmit gadiem, 1920. gada novembrī ar «Induli un Ariju» Dailes teātris sāka savu darbību, lūkodams šinī izrādē pirmoreiz realizēt savus novatoriskos centienus. Pašs autors toreiz bija klāt izrādē 1930. gadā, jau pēc dzejnieka nāves. Dailes teātris otr-

reiz iestudēja «Induli un Ariju», atzīdēdams tās paslāvēšanas desmit gādus. Tagad gatavodamies atskatīties uz savas darbības trīsdesmit gadiem, Valsts Dailes teātris atkal pievērsies diēnējai traģedijai un šā gada 5. jūlijā, sagaidot Padomju Latvijas desmito gadadienu, sniedza tās inscenējumu kā savas pašreizējās mākslinieciskā nobrieduma pakāpes liecinieci.

Jāatzīst, ka Valsts Dailes teātra kolektīvam inscenējotā PSRS tautas māksliniece, Staļina premijas laureāte Eduarda Smilģa un režisore LPSR tautas mākslinieces Felicitas Ertneres vadībā izdevies izveidot izrādī, kas pilnā pacīlātibas un idejiskās mērkīcībās, — izrādī, kas savijino un pārliecinā. Tā pauz domu par brīvības, miera un demokrātijas ideju neuzvarāmību. Mūsu dienās, kad visas pasaulē tautas salslēdzas vienotā cīņā pret tautu nākotnes andrādētājiem un imperialistiskajiem kara kurinātājiem, Raiņa traģedijas skaidri akcentētā politiskā doma iegūst lielu aktualitāti.

Atzīstams sasniegums ir tas, ka teātris prātis ievirzīt uzmanības dekpunktā tautu, un sakarā ar tās likteniem interpretēta Indula traģika. Nopietna uzmanība pievērstā visām lugas daļām, kur izpaužas tautas ciešanas, ko sagādājuši svešie iebrucēji un pašmāju nodevēji. Tautas skati pirmajā ainā pilni dzīvības un patiesības; tie liek dzīvot līdzī kuršu tautas ciešanām un saprast, ka šo ciešanu lielums atbilsto tautas naidu. Lielā spriegums ir arī otras ainas masu skatā. Bet tautu jūt arī tad kad tā nav tieši uz skatuves. Kā tautas noskaņu paudēji izrādē traktēti Uģis, Vīzbulīte, Tuše u. c. Kā Uģa dūgoļāja sauciens nemitas skanēt un aicināt Induli atpakaļ pie tautas tā viscaur izrādē tauta izjūtama kā tas lielais pamatspēks, no kura nedrīkst atrauties, lai neapzieta maldā. Pie tam nepārprotami skaidrs, ka pil-

Kritikas un paškritikas gaismā

Padomju Latvijas desmitajai gadadienai veltītās tēlotājas mākslas izstādes darbu sabiedriskā iztirzāšana

Latvijas PSR tēlotājas mākslas republikas jubilejā veltīto darbu izstādē jau apmeklējuši daudzi tūkstoši mākslas draugu un interesentu, to skaitā arī viesi no citām padomju republikām. Tādēļ sevišķi svaru gūst izstādes darbu sabiedriskā novērtēšana, kura notika šīs dienās izstādes telpās, Valsts latviešu un krievu mākslas muzejā.

Pārņūnā ievadīja Latvijas Padomju mākslinieku savienības orgkomitejas priekšsēdētājs Leo Svemps. Viņš norādīja, ka, vērtējot tēlotāju mākslinieku līdzšinējo darbu, īpaši tā trūkumus, un runājot par tēlotāju mākslinieku turpmākajiem uzdevumiem, jāvadās no atzinumiem, kurus Latvijas K(b)P CK sekretars A. Peļše izteicis rakstā «Cīņa pret buržuazisko nacionalismu — republikas partijas organizācijas kaujas uzdevums».

Runādams par to, kā buržuaziskā nacionalisma tendences izpausmes tēlotājas mākslas laukā, L. Svemps konstatēja, ka daudzi Latvijas mākslinieki vēj kļūst, nēko nedara, cīņā savā attīstībā atrodas vēl arvien turpat, kur pirms 10 gadiem. Neatrisoties no vecās ideoloģijas un mākslas uzskatu valgiem, viņi nespēj atrisināt šodienas lielos uzdevumus.

LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks, Staļina premijas laureāts Arturs Lapins sniedza pārskatu par tēlotājas mākslas attīstību Padomju Latvijā.

Ja daži mākslinieki (Eliass, Liepiņš, Jaunarājs, Pinnis) savā daiļradē apstiprinā, netiek līdzi dzīvei, tad viss vaivams vecākās un vidējās paaudzes mākslinieku iet kopā ar tautu, ko īpaši spēcīgi apliecina daudzi jaunie talanti, kas izauguši pēdējos gados. Jubilejas izstādē dod pamatu secinājumam, ka pārejas etaps Latvijas tēlotājas mākslā ir beidzies un sperti arī pirmie tālākās attīstības soli. Par mākslinieku jaunu rādījumu liecina tas, ka daudzi no viņiem (O. Skulme, V. Karjaks, S. Gelbergs, R. Tilbergs) pūlējušies atveidot pašus cildenākos daiļrades tēlus — Lenina un Staļina tēlus, kuros atklājas vispilnīgākās revolucionāro cīņtāju un komunisma celtnieku rakstura īpašības. Par to liecina arī gleznas un grafikas, kas veltītas revolucionāro cīņu vēsturei vai arī atspoguļo mūsdienu labākos laudis — socialistiskās celtniecības darbu varoņu rūpnīcās un kolchozos.

A. Lapins kritizē J. Kuskovska panno gleznojumu kā darbu, kas veikts pavirši un bez atbildības sajūtas. Viņš izsaka izbrīnu, ka šo dilettantisko ražojumu nepamatoti slavē daži recenzenti. A. Lapins norādīja arī uz trūkumiem citu izstādē redzamo mākslinieku gleznās: tematiski mērķtiecīgie un sīzētiski labi iecerētie darbi visumā palikuši mākslinieciskās apdares ziņā nenostādāti līdz galam. Runātājs atzīst, ka izstādē redzami skaita ziņā daudzli portretē arī nepaceļas pāri vi-

dusmēram. F. Paulūka LPSR tautas mākslinieka, Staļina premijas laureāta A. Amtmaņa-Briediņa portretā pielietojusi nedabiskas krāsu nianses, V. Dvieļa gleznotā portretā uzkrīt bezdvēselisks naturalisms, arī LPSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka K. Miesnieka izstādītais darbs atpaliēk no viņa labākajiem sniegumiem. Līdz šim ainavu gleznotāji tika pelnīti kritizēti. Daudzos viņu darbos vislīgāk sīksti turējās buržuaziskā estētisma ekspresionisma atskanās. Bet šī kritika nedeva nekādu pamatu tam, ka mūsu mākslinieki patlaban gandrīz pilnīgi atsacījušies no peizaža.

Padomju Latvijas tēlnieki lielā mērā jau aizgājuši no alegorisma, nekoncektības, viņu māksla kļuvusi realistiskāka. Iezīmīgus darbus radījuši jaunie skulptori V. Albergs, L. Blumbergs. Mūsu tēlnieku praksē vēl joprojām nav izskaustas stilizācijas tieksmes.

Nobeigumā, runājot par grafiku, A. Lapins konstatēja, ka jāaktīvizē tādi svarīgi šīs nozares žanri kā politiskā karikatūra un plakāts, jo šajā virzienā strādā maz au'oru.

Jubilejas izstādē liecina, ka jaunā parādība mūsu praksē — gleznotāju kolektīvs darbs brigādēs — jau devusi teicamus rezultātus, — teica mākslinieks Aleksandrs Zviedris. — Divi izstādes lielākās gleznas: «Strādnieku demonstrācijas apspūšana 1905. g. 13. janvārī Rīgā» un «Sejas plāna apspriede Elējas kolchozā «Ausma», pie kurām strādāja atsevišķas mākslinieku brigādes, lezīmē jaunus meklējumus, kurus kritika vērtē pozitīvi. Analizējot A. Pankoka gleznu «I. Sudmaļa komjauniešu vienība Liepājas aizstāvēšanas laikā», A. Zviedris secina, ka autors izvēlēto svarīgo tēmu nav atrisinājis. Darbs jāpārveido tiklab kompozicionāli, kā arī raksturu noteiktākas lezīmēšanas virzienā. Par pavirši nostādītiem viņš atzīst H. Bobniska divi darbus.

Kārlis Zemdega vērtēja Padomju Latvijas tēlnieku darbu devu. Mūsu tēlnieki savai daiļradē rosmēli daudz guvuši, vīesojoties Maskavā un Leningradā, kur iepazīnušies ar krievu klasisko un padomju laikmetīgo mākslu. Zemdega pamatoti secina, ka tēlniecības attīstība Latvijā jūtaami kavētas apstākļos, ka tēlniekiem maz iespēju vēl atveidot savas darbu materiāli — granīti, marmora, bronzā. Veidojumi gīpsi jāuzskata tikai par priemietiem, skulpturālām skicēm, kurās nav sasniedzama autoru iecerētā formas izteiksmība. Trūkums Zemdegas atskaitē bija tas, ka viņš, minot gandrīz visu mūsu skulptoru (T. Zaļkalna, M. Zaļkalnes, G. Šķīteru, A. Skulmes, E. Meldera, L. Dzeguzes u. c.) izstādītos darbus, pavisam attūrijās no šo darbu kritiskās iztirzāšanas.

Šajā virzienā daudz noteiktāks bija LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Egļītis. Runājot par dekoratīvās mākslas attīstību, viņš konstatēja šīs mākslas nozares pārstāvju pašreizējo pašapmierinātību, kuras rezul-

ta'ā jubilejas izstādē vispār un dekoratīvā mākslā sevišķi nepietiekoši atspoguļojās dekoratoru konkrētais darbs. Lai gan divi mūsu dekoratori (O. Skulme un A. Lapins) pelnīti saņēmuši Staļina premijas, tomēr viņu un pārējo dekoratoru darbs (dekorāciju, kostīmu, galveno tēlu raksturu skices) nekūr ārpus teatru nav redzams. Ir laiks prasīt, lai dekoratīvā māksla tiek pienācīgi pārstāvēta arī tēlotājas mākslas izstādēs. Dekoratīvā mākslā vēl jācinās pret formalisma un pārkaistināšanas tendencēm, kurām nav vietas padomju realistiskajā mākslā.

Semjons Gelbergs, vērtējot grafiku izstādītos darbus, norādīja, ka grafiku jaunradē vēl atrodas uz samērā zema ideoloģiskā līmeņa kas traucē to pacelties arī uz augstākās mākslinieciskās pakāpes. Grafiki nepazīst dzīvi, viņu interešu un zināšanu loks šajā ziņā ļoti šaurš. Tādēļ maz grafiku, kas atspoguļo kolchozu celtniecību, tautas revolucionāro pūgātņi. Tēvijas kara cīņās. Vēl noteikti jācinās pret daudzu grafiku pasivīti, nogaidīšanas taktiku, aukstu attūriību un apolītismu laikmetīgās tēmas atklāšanā. Tā, piemēram, grafika A. Dubura citādi precīzi veidotajos darbos pavīsum nav jūtama autora personīgā nostāja attiecībā uz viņa grafiku saturu. E. Jurķeļa akvareļi «Jelgava» nedod nekādu reālu priekšstatu par pilsētu. U. Prēdēlis grafikā «Latvju strēlnieki 1917. gada novembrī pie Valkas stacijas» ilustējis tikai faktu, viņa darbs skatītājam nedod pilnasnīgu laikmeta iespaidu.

Kā veiksmīgus sasniegumus grafikā runātājs raksturo O. Skulmes zīmējumu albumam «VLKJS XXX gadi», daļēji arī U. Skulmes zīmējumus no cikla «Vainags Jānim Fabriciusam», grafiku V. Valdmana, G. Vaskas, L. Aronovas, J. Brektes, S. Tālbergas, karikatūrista Z. Haskina darbus.

LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks G. Kruglovs risināja galvenās lietišķās mākslas problēmas. Lietišķā māksla iegūst arvien lielāku nozīmi padomju sabiedrībā. Šīs nozares māksliniekiem nācās pārvarēt formalisma un buržuaziskā estētisma recidīvus, jo agrāk lietišķā māksla galvenokārt kalpoja patērētāju individuālistiskām interesēm. Tagad lietišķai mākslai jāklūst par visu tautas mākslu.

Šo biedru vispārīgie izstādes novērtējumi ievadīja plašas debātes.

Tajās izskanēja daudzu mākslinieku atzinumi par dzirdēto kritiku, atskanēja viena otra referentiem pretēja doma, kas liecināja, ka līdz jauniem daiļrades panākumiem augšās arī mākslinieku kolektīva kritikas un paškritikas spējas.

Uģis Skulme kritizēja A. Lapina atzinumus par dažiem māksliniekiem. Referents esot nepelnīti uzbrucis atsevišķiem gleznotājiem, bet citus bez pamata paslavējis. Runātājs

pārmeta A. Egļītim, ka tas attūrijies runāt par izstādē redzamajiem dekoratīvās mākslas paraugiem.

Tēlnieks Ašots Partizpanjans pamatoti pārmeta A. Lapinam un K. Zemdegam, ka viņi nepietiekoši analizējuši izstādītos skulptoru darbus. Viņš konstatēja, ka tēlnieki Bukovskis, Lange, Melders, A. Briede, J. Briedis, Gaļītis, Grīnšpūns pēdējā laikā savā daiļradē gājuši strauji uz priekšu.

Jau otro gadu izstādēs Mākslas akadēmijas diplomāndi ņem centrālo vietu, — saka Otiš Skulme, — bet izstādes katalogā to neatzīmē. Runātājs prasa, lai Mākslinieku savienība turpmāk piegriež lielāku vērību lielas tēmas gleznu 'apšanas gaitai, jau laikus sniedzot autoriem vajadzīgos norādījumus un palīdzību arī tēmas galvenās idejas atklāšanas un sīzēta izvēles ziņā.

Grafikis Pēteris Upītis pastāstīja par bagāto pieredzi, ko viņš guvis Maskavā un Leningradā, kur lezīmējis ar jaunākajām grafiku darbu problēmām.

J. Birzgals runāja par tēlotājas mākslas kritiku, tās audzinošo lomu. Viņš atrod, ka A. Egļītis un S. Gelbergs izteikušies pārāk subjektīvi, isti biedriskās pieejas attiecībā pret Gelbergu trūcis arī Zemdegam.

Leo Svemps konstatēja, ka māksliniekiem līdzšinējā darbā maz palīdzējis Mākslas lietu pārvalde un Mākslinieku savienība.

Arī Michails Protasovs pamatoti kritizēja Mākslinieku savienības, īpaši tās sekciju līdzšinējo darbu. Dekoratīvās mākslas sekcija pavisam neinteresējās un neseko tam, kas noleik republikas teātros. Lietišķās mākslas sekcija pārāk daudz vēl dzīvo pazātnes problēmās, nedomā par konkrētiem šodienas uzdevumiem. Pēdējo divu gadu laikā Mākslinieku savienībā nav bijusi ciena kritika, tur pastāvējušas «draugu būšanas» attiecības, ievīsties grupējumu gars, pret ko tagad jācinās.

Debatēs vēl piedalījās E. Melders, J. Paujūks, V. Ziedainis, A. Sosnovskis, A. Gaļītis u. c.

Pēc tam runāja Leningradas mākslas zinātnieks N. Pavlovs. Viņš konstatēja, ka Rīgas mākslinieku kolektīvs vēl nav pietiekoši saliedēts. Nepietiekamas nopietnas pūles, lai izkoptu bolševistisko principālīti un biedriskumu. Mākslinieku savienības vādībai daudz jāstrādā, lai izveidotu mākslinieku kolektīvu, kas būtu spējīgs laikā palīdzēt tiem biedriem, kuri savā daiļradē nomaldās no parezā ceļa. Tā tas noticis ar gleznotāju J. Kuzkovski, kura panno gleznojums tagad sanem vispārēju negatīvu novērtējumu.

Izstādes sabiedriskā iztirzājuma noslēgumā vispusīgu un dziļu Padomju Latvijas tēlotājas mākslas vērtējumu sniedza Maskavas viesis, mākslas zi-

nātnieks J. Melikadze. Ar lielu uzmanību klausītāji sekoja b. Melikadzes sniegtajai izstādes izcilāko gleznu analīzei. O. Skulmes darbs «V. I. Leņins LSDSP kongresā Briseļē 1904. g.» ir krievs sasniegums māksliniecā attīstībā. Pieeja tēmai un tās atzinājums galvenos vīciēnos pareizi. Darba trūkums ir tāds, ka Latvijas revolucionāros, kuri klausīs Leņina ziņojumu, nav skaidri saskatāmi tie idejiski politiskie nogrupējumi, no kuriem radās divi virzienti partijā: bolševistiskais un meņševistiskais. Tos gleznā jāparāda sīzētiski un atsevišķu tēlu raksturo, to attieksmē pret V. I. Leņina tēlu. Tas gleznu padarīs vēsturiski pareizāku un vēl iespaidīgāku.

Melnāra, Megna un Vilumaiņa kolektīvā glezna, kas attēlo 1905. g. 13. janvāra notikumus Rīgā, jāuzskata par nopietnu un sekmīgu veikumu. Jaunos autorus var apsvēikt ar šo panākumu. Gleznā jūtama divu pasaļu sadursme, jūtams revolucionāras tautas masu spēks. Vienīgi revolucionāru grupai apkarogēsēja tēlu, kas atrodas demonstrācijas avangardā, jānod konkrētāks, uzskatāmāks sociālais raksturojums, jāparāda, ka strādnieku skāra, Rīgas rūpnīcu strādnieki, kurus vadīja bolševiki, bija 1905. gada cīņtāju pirmajā rindās.

Otrās brigādes glezna par sējas plāna apspūšanu kolchozā gleznota pārāk sausi, tās tēli veidotā schemātiski, bez iejūtas. Autoriem glezna jāpadara gaišāka, siltāka, realistiskāka. Vērtīgos norādījumus darbu turpmākai papildināšanai un uzlabošanai Melikadze deva arī māksliniekiem Pankokam un Janševskai.

Padomju Latvijas tēlniekiem noteikti jāpārvar manierisms, kas tēlu tehniskā apdarē redzams iz visu autoru jaunradē. Zemdegas Raiņa pieminekļa mets ir meistara veidots sniegums, tomēr tajā nav atklātas Raiņa — tautas dzejnieka un revolucionāra rakstura būtiskās iezīmes. Runātājs konstatēja arī grafikas neapmierināto stāvokli.

Kopnovērtējumā b. Melikadze izteica prieku, ka ar jubilejas izstādi Latvijas mākslinieki spēruši lielu soli uz priekšu.

Galvenais vispārējais trūkums, kas ir tas, ka sveši, formalistiski noskaņojumi Rīgas māksliniekos jūtami stiprākā mērā, kā tas patlaban ir, piemēram, Igaunijā un Lietuvā. Šai sakarībā jākritizē L. Svempa, G. Eliasa, J. Liepiņa, M. Goldeš u. c. daiļrade.

— Padomju Latvijas māksliniekiem vairs nepiederās uzskatīt sevi par pusaudžiem, iesācējiem padomju mākslas laukā. Pagājis pietiekošs laiks izaugsšanai. Šai ziņā nekādās atlaides vairs nebūs, — teica b. Melikadze, — Padomju Latvijas māksliniekiem jārunā pilnā balsī, jāstrādā ar tādu pašu sajūsmu un mērķtiecību, kā strādā Latvijas darba laudis pilsētās un laukos, savām rokām ceļot komunismu.

nā saskaņā ar Raiņa revolucionāro domu tautas jēdziens apzīmē tautas pamatmasu, darba tautu, un tā tēlu no tā iztulkojuma, kādu Raiņa darbam piešķīra buržuaziskie nacionalisti, kuri nādāmi tautu naidu.

Visa izrādē pilna dinamika, un tani skaidri izceļas idejiskais pamatsaturs. Izrādē veidota realistiskā teātra līdzekļiem un apliecina to tālo attīstību, ko Dailes teātris nogājis no stilizācijas 1920. gada inscenējumā.

Indula loma uzticēta Arturam Dimīteram. Īpaši pēdējā sezona viņam lezīmējusies ar izcilēm sasniegumiem. Bet lai tēlotu vienu pēc otra ir Krečinski, ir Indulis, vajadzīgs neparasti plašs mākslinieciskis vēriens.

Jāatzīst, ka A. Dimīteram Indula lomā izdevies panākt nenoliedzami daudz. Viņš spējis stipri pārveidoties, un viņa mākslinieciskajā seijā lezīmējusies jauni vaibsti. Viņš ir spēcīgs un straujš, ar iznesīgu stāju, skaistiem plastiskiem žestiem, spēcīgu pilnskaņu balsi. Vispilnīgākais viņš ir tur, kur izpaužas drosmē un lepnums, bet viņam ir arī daudz jauku smalkjūtīgu attūriņu momentu.

Tomēr jāatzīst, ka A. Dimīters pašreiz vēl nesniedz visu, ko no aktiera prasa ārkārtīgi grūtā Indula loma. Viņā vēl par maz māna to karsto jūtu apakštraumi, no kuras izriet ir Indula rīcība, ir viņa gleznainā, kaislā valoda. Bez šīs kvelās emocionalitātes krāšņā dzeļa var skaidri neīstī. Pārziņvojuma līstumu nevar aizstāt ar skaļumu un žestu skaistumu. Tēls vēl pilnā mērā neatstāj tās lielās gara dzīves iespaidu, kas attaisnotu bezgalīgo mīlestību un cieņu, ko manto Indulis. Nav šaubu, ka apdāvinātais mākslinieks tālākajās izrādēs spēš tēlu padarīt arvien bagātāku un autorā iecerēt tuvāku.

Arijas tēlu veido tautas māksliniece, Staļina premijas laureāte Lilita Bērziņa ar patiesi lielās mākslinieces spožu

meistarību. Viņas Arija ir ar lielu un bagātu dvēseli, brīva no sīkas ikdienas sārņiem.

Raiņa traģēdijas galvenajiem tēliem ir daudzpusīgs raksturojums, kādu Raiņa mācījies no saviem iemīļotajiem klasiķiem Šekspira un Puškina. Arijai piešķirts sevišķi daudz krāsu: drosmīgā un lepna brunieccc, kas apveltīta ar aktīvu gribu un karstu sirdi, ir tani vašā laikā bezgala poetiska un pieklāvīga savā mīlestībā, dzīla un cildēna savās ciešanās. Pie tam šīs bagātās raksturs, tāpat kā citi galvenie tēli, dots attīstībā un mainā, jo Arija mīlestībā iekšēji aug, mēcās saprast Indula domu un kļūst no augstprātīgas kļaidones par varoni, kas spēj pamest visu un sekot Indulim viņa baigajās likteņgaitās. Arijas mīlestība ir pirmais dzīvē spēks Indula jaunās atzinas tapšanai, bet šī atzina ved prom no tās pasaules, pie kuras spieder Arija un no viņas pašas. «Bite patī mirst savā medū», kā Indulis saka. Arijai jāpāraug, lai atkal atjaunotos tuvums Indulim. Viņa to spēj un dara, un ar to top par varoni.

Visa šī tēla daudzkrāsainība un dinamika Lilitas Bērziņas tēlojumā atplaukst ar apbrīnojamu izteiksmes skaidrību, patiesību un skaistumu. Skatītāju valdzina tēla spēcīgā iekšējā dzīve nemitīgā skaidrā ārējā izpausmē. Kur nav teksta, runā ik acu skatiens, un, piemēram, mēmā spēle pirmajā ainā, kad Arija piesaistīta pie ozola, ir neparasti bagāta un izteiksmīga. Arijas loma pieskaņota pie visizcilākajiem mākslinieces sasniegumiem. Būdamā loti prasīga pret sevi, Lilita Bērziņa nekād neapņemt tēla veidošanā, un ik izrādē viņai ir jaunrade ar jauniem uzdevumiem, kurus atrisinot, tēlojumā ienāk nianses, kas padara to vēl arvien krāsaināku.

Centrā izvirzot tautas brīvības un demokrātijas idejas, Dailes teātra iz-

rādē sevišķi nozīmīgs ir Mintauts kā šo ideju pretinātājs, kā to spēku pārstāvis, kas apdraud tautas brīvību. Ja pirmajās izrādēs kritiķi 1912. gadā sajuta Mintauts uzskatos nīcēniskās lezīmes, tad mūsdienu skatītājs tur sadzird fašistiskā cilvēku naida un brutālās varas cildinājuma ieskaņas. Tādēļ Indula cīņa pret Mintautu «tumšo varu» iegūst izrādē īpaši aktuālu nozīmi. Nopelniem bagātā māksliniece, Staļina premijas laureāte Artura Filipsona veidojuma Mintauts ir imponzants «tautu mīnēja» tēls, raksturīgs savā stājā un gaitā — pasmags, nešteinīgs, pilns sava lielā spēka apziņas, baigs un masivs melnsarkanajā tērpā.

Viens no mākslinieciskajiem pilnvērtīgākajiem tēliem šinī izrādē ir Rudolfa Kreicuma Pudikis. Viņš nav tas «mežonīgais vīrs», kādu kritika saskatīja Gustava Zibalta Pudiki 1930. gadā. R. Kreicuma Pudika naidis cēlies nevis no lezīmītas drūmas dabas vai mežonības, bet no patriotisma. Viņš karstī mīl ir savu tautu, ir Indulis; to paū viņa atklātais skats, pa starpām siltie toni runā, izmīsums par nespēju palīdzēt. Laba ir Pudika maska. R. Kreicuma pēdējie tēli — Voronovs, Minajevs un Pudikis — rāda viņa māksla skaistā pilnplaukumā.

Uģis tēlo viens no visjaunākajiem Valsts Dailes teātra saimes locekļiem Harijs Liepiņš, kas nesen vēl mājējās teātra studijā. Pēc loti grūtās Nezamova lomas, kurā H. Liepiņš dublēja Kārlī Fabriku, tagad Uģis viņam ir otra sekmīgi veikta atbildīga loma. Uģa tēlam šinī izrādē ir liela nozīme. Uģis pārstāv tautas labāko jaunatni, viņš ir dzīvā saite starp Induli un tautu, ir it kā Indula sirdsapziņa, kas nerimstas atgādināt vadona pienākumus pret tautu. H. Liepiņa Uģis ir straujš, un pat miera stāvoklī viss stāvs it kā iekšējās trauksmes pilns, gaišā galva vienmēr augstu pacēlta. Tēlojums loti pa-

tiess un sirsnīgs, balsi izskan silta emocionalitātē. Viņa spīgais «Aidi! trešās ainas beigās savilno skatītāju un ilgi skan atmiņā. H. Liepiņa tēlojumā nav tukšu momentu, arī klusējot jauzu pulkā viņš nemitīgi dzīvo pilnu sava tēla dzīvi.

Vizbulīti interesanti redzēt divos gan loti atšķirīgos, bet vienlīdz labos tēlojumos. Vilmas Lasmanes Vizbulīte ir jaunavīgi maiga, un, viņā skatoties, var saprast Arijas pēkšņu, slēptu bažu pilno jautājumu, vai Indulis viņu neskuņpost. Savā būtībā viņa šķiet loti tuva Uģim. Visdzīlāko iespaidu V. Lasmane panāk ceturtajā ainā ar izmīsumu pilno: «Eš tevi neredzēšu vairs!» Eišenijas Kaldovskas Vizbulīte sākumā ir mazs skukēns, kas pelna to «bērna» vārdu, kādā viņu Indulis dažkārt sauc. Ar to E. Kaldovska ieguvusi iespēja dot tēlam spēcīgu attīstību, atklājot Vizbulītes iekšējo augšanu mīlestībā un ciešanās. Kulmināciju viņa sasniedz sestajā ainā savā monoloģā, kurā priekšnesums ir atzinības cīenīgs. Ar to E. Kaldovska ieguvusi labi niansētajā runā interesanti apvienojas bērnišķīgi naivas un sirsnīgas intonācijas ar loti reljefiem loģiskiem akcentiem, skaidras domas liecīnīkiem.

Tušeš lomu tēlo nopelniem bagātā skatuvēs māksliniece Lillija Zvīguļe. Viņa darījusi pareizi, attūredamās no vīlīnājuma ielikt lomā to «raganiskumu, baigo mistiku un pareģonisko varenību», ko šinī tēlā meklēja buržuaziskā kritika. Tušeš nav nekāda spokaina ragana, bet vienkrāsās tautas sievietē, kas redzējusi mokās mirstam vismīlākos cilvēkus, ko zvēriski noslepkaļvoja iebrocēji. To viņa nekād neaizmīrsis, un līdz ar visu tautu, kas cieš, viņa prasa taisnīgu atmaksu. Tušeš kaislais nīknums un gandarījuma algas ceļas no ciešanām un nevis no raganīgas dabas. Tušeš tagā uztvērumē luģā liela nozīme kā tautas noskaņu paudējai. Ie-

vērojama ir L. Zvīguļes māksla ar loti vienkāršiem un skopiem līdzekļiem panākt spilgtu izteiksmību.

Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Emīls Mačs, tēlodams komtura Berneka lomu, pilnā mērā izceļ tikai vienu tēmu — tēva bēdas un piekēršanās Arijai; mazāk spilgti jau izcelts vīlīgā diplomatija, bet pārāk maz nešēlīgā iekarotāja tēma. Komturs iznēk par lēnu un sirsnīgu; no viņa nevar sagaidīt Vizbulītes nogalināšanu, un viņš nav isti iedomājams kā pavēlnieks tiem asinskārajiem varmākām, kas izprieccas dēl moka gūstekus.

Labī veidotas arī daudzas mazākas lomas. Pēterim Vasaraudzim izdevies izveidot spilgtu un prēģīgu noveģēja un leinaidnieku aģenta Čandras tēlu. Lomai tekstā nav daudz, bet izrādes kopainā tā ieguvusi nozīmīgu vietu. Iesājā lomā daudz vērtīgu momentu; pareiza bijusi ideja likt Čandram vest gūstītos kursus. Tāpat Irma I. vā pratusi piešķirt nozīmību mazajai Svaistās lomai. Ar savu lepno, protesta un spīta pilno stāju viņa izsaka loti daudz arī bez teksta. Raksturīgi ir lietuviešu bajori (A. Stubavs, A. Krauklis un K. Valdmanis), augstākais brālis (V. Skulme), izsaucejs (M. Ozoliņš), Alda (V. Artmane). Jaunā aktrise Vera Gribača tēlo Uģa mazo brālī Zaku. Viņai vairāki loti labi izdevusies momenti, kaut vai mazais apturētā sumīnājuma moments lauzi skatā otrā ainā. Kā H. Liepiņa, tā arī viņas tēlojums liecina, ka Valsts Dailes teātrim ir spējīga, entuziasma pilna jaunavdze.

Ja pirmajās izrādēs vēl bija sastēģtības pazīmes, tad tās tagad ir novēstas, un iestudējuma līmenis vēl arvien ceļas. Kas redzējus «Indulī un Ariju» vīrmaļos vakaros, var tagad konstatēt stipru kāpinājumu. Izveidojusies izrādē, par kuru skatītāji Dailes teātrim būs pateicīgi.

LIELĀ TĒMA

Tautas demokrātijas zemēs

A. SOLDATOVŠ

Cetri gadi, kas apritējuši, kopš publicēts VK(b)P CK lēmums «Par dramatisko teātru repertuāru un par līdzekļiem tā uzlabošanai», vainagoti ar padomju dramaturģijas un teātra jaunie sasniegumiem, nerimīgi daiļrades augumi. Neparasīgu paplašinājies padomju mākslinieku interešu loks, to temu loks, ko tie apstrādā.

Nav nejausība, ka cīņas tema par miera iepēmumu mūsu teātra mākslā vadītāju vietu. Padomju dramaturģijā, teātra darbinieki dzīvo ar tām pašām domām, tām pašām jūtām un centieniem kā viņu tauta. Lielā cīņā, kurā ar savu darbu piedalās visi padomju laudis, cīņā par mieru, iedvesmo mūsu māksliniekus jaunu, arvien laikmetīgāku darbu radīšanai, ko tauta ar pilnām tiesībām sauc par miera ieroci. Tās ir lugas un izrādes, kas atspoguļo padomju sabiedrības dzīvi, padomju ļaužu mierīgo, radošo darbu. Tās ir lugas un izrādes, kas veiktas starptautiskās dzīves problēmām un atmasko jauna kara kurinātājus, lugas, kas rāda miera un demokrātijas spēku augšanu, un to uzvaru pār reakcijas spēkiem, kas vēsturiski nolemta.

Padomju dramaturģijā un teātrī radījuši daudz nozīmīgu darbu, kas atmasko amerikāņu un angļu imperialistu agresīvos nodomus, stāsta, kā tautas varonīgi cīnās par mieru un demokrātijā. Tās, pirmkārt, ir tādas lugas kā K. Simonova «Krievu jautājums», N. Virtas «Iznīcībai noņemto savērestība», B. Lavreneva «Amerikas balss», S. Mihaļkova «Es gribu tikt mājās», V. Lubimova «Sniedzis», kurām piešķirta Stalīna premija. Tās ir tādas lugas kā N. Pogodina «Misūrijas valsis», V. Sobko «Aiz otrās frontes», A. Surova «Prezidenta tautietis», brāļu Turu «Aiz sūtniecības logiem» un citas.

No padomju teātru skatuves, kur uzvestas šīs lugas, atmaskoti mūsdienu Amerikas valdnieki, Makfersona un Mak-Hilla tipa veikānieki, kuri kara histerijā lēkmē sāpno par vispasaules dolāra imperijas radīšanu. No mūsu teātru skatuves atskanējuši demokrātiskās nometnes pārstāvju — godīgo cilvēku Harija Smita un Valtera Kida — virsīgākie vārdi. No teātru skatuves atskanēja N. Virtas luga «Iznīcībai noņemto savērestība» varones komunistu vadone Hannas Lichtas naida pilnie vārdi, kas atmasko amerikāņu imperialistus:

«Lepins teica: uz katru viņu dolāru ir dublu pika... Uz katru dolāru asins pēdas!»

Amerikāņu un angļu imperialisti traucē nevarīgā naidā. Nespējami apturēt varoņu miera piekritēju kustību, nespējami neko iesākt pret Padomju Savienības autoritāti, viņi ielaižas jebkurās avantūrās. Neapmierinādāmie ar tautu verdzināšanu, nemot palīgā bēdīgi slaveno «Marsla plānu», viņi izraisīja agresīvu karu pret korejiešu tautu.

Bet miera aizstāvju vareņā kustība, kas izvērtusies zemeslodes abās puslodes, šodien kļuvusi par visu tautu, visu labās gribas cilvēku kustību. Un šī kustība par mieru ir neuzvarama, — tā uzvarēs karu.

Cīņai par mieru padomju dramaturģijā veļti savus jaunus darbus; par miera aizstāvju lielo kustību gatavo izrādes mūsu skatuves meistari.

To jauno padomju dramaturģijas darbu skaitā, kas veļti cīņai par mieru, ir G. Mdivani luga «Labas gribas cilvēki» un dzejnieka J. Doimatovska pantos uzrakstītā luga «Miers».

Notikumos, kas attēloti G. Mdivani lugā, rādīta neilga zeme, kas sašķelta divi daļās: dienvidaustrumos un ziemeļrietumos. Vienā šīs zemes daļā — dienvidaustrumos — tauta pati leņķ par savu likteni. Te nodibināta tautas valdība, izdarīta agrārā reforma, radīti visi nepieciešamie apstākļi laimīgai, mierīgai dzīvei. Cits stāvoklis ir ziemeļrietumos. Ar Amerikas interventu gribu un tā saucamajai Apvienoto nāciju organizācijas komisijai piepalīdzot, ziemeļrietumi atrauti no pārējās valsts daļas. Ziemeļrietumu daļas marionešu valdība, klausīdama ASV, gatavo bruņotu agresiju pret dienvidaustrumu tautu. Jau izraisīti asņpains brāļu karš. Tomēr provokatori pārrēķinājušies. Dienvidaustrumu tautas armija, kuru atbalsta partizāni un visa tauta, piespiež bēgt marionešu kara spēku un amerikāņu interventus.

Dramaturgam izdevies labi attēlot mūsdienu lielos notikumus, parādīt, kā amerikāņu agresori un viņu rokaspuiši gatavo asņpānu provokāciju, avānturu, kurai nolemts izgāzties.

Liels dramaturga panākums ir zemeņa luga «Gabu tēls». Viņš — viens no miljoniem vienkāršo ļaužu, kuri pasaulē izraisīto notikumu ietekmē saprātīgi, cik svarīga ir vienība cīņā par mieru. Tieši šie laudis sastāda masu bazi arvien pleaugošajai miera piekritēju kustībai kapitalistiskajās zemēs.

G. Mdivani veiksmju skaitā jāmin arī amerikāņu agresoru nometnes pārstāvju — ģenerāļa Džona Artura, senatora Brauna, kā arī jau minētās Apvienoto nāciju organizācijas komisijas priekšsēdētāja luksemburģieša Lu-

vena un marionešu ministru Kvaka un Geļa tēli. Sajos tēlos, kas izveidoti satiriskā formā, autors atmasko amerikāņu agresorus un to diaskorus.

Miera piekritēju kustības pašā masu bāzē, šās kustības popularitātē visās zemēs, visās tautās radusi atspoguļojumu J. Doimatovska lugā «Miers». Šai lugai pamatā likta tautu draudzības un vienības tema cīņā par mieru un brīvību. Lugas varoņu skaitā — padomju laudis: bijušais lidotājs, kas tagad ir «vismiermīlīgākās profesijas» cilvēks — mežkopis Michails Bađanovs, tēraudkausētājs Saša Volkovs, kolchozniece Varja Muchina un dzejnieks Vladimirs Belogorovs. Plecu pie pleca ar viņiem miera aizstāvju rindās iet liesmainā Pasionarija un nēģeru dziedātājs Džo Bernsons (kurā viegli uzzīmē slaveno amerikāņu mākslinieku Polu Robsonu), itāļu komjauniete Džuljeta un jaunās Ķīnas stachanovietis Van Czi.

Viņi visi pilni nelokāmas apņēmības nosērgāt mieru. Kā bargs bridinājums kara kurinātājiem skan «Miera dziesmas» vārdi, ko izpilda Džo Bernsons, kurš šo dziesmu atvedis līdz uz dzimteni no padomju zemes.

J. Doimatovska veiksmē ir tā, ka, neraugoties uz dažiem lugas sceniskajiem trūkumiem, viņš, tāpat kā G. Mdivani, ir saskatījis un attēlojis mūsu laika tipisko parādību — miera piekritēju kustības masu bāzes paplašināšanos, tās starptautisko vienību.

Šodien mēs esam liecinieki un dalībnieki miera piekritēju kustības jaunam etapam. Un, protams, tās lugas, par kurām mēs runājam iepriekš, nespēj pilnīgi atrisināt šās vareņās tautu kustības mākslinieciskās attēlošanas uzdevumu jaunajā posmā. Tālab, vērtējot padomju dramaturģijas darbu ar ārzemju dzīves temām kā nopietnu, ievērojamu ieguldījumu cīņā par mieru, mēs nevaram palet garām tiem uzdevumiem, kuri vēl arvien gaida savu atrisinājumu gan dramaturģijā, gan teātrī.

Mums nav tiesības šodien aizvērt acis un neredzēt, ka pat tie ievērojamie darbi cīņai par mieru, kurus devis mūsu dramaturģija, nav bez būtiskiem trūkumiem. Mūsu dramaturģijā vēl pietiekami dziļi nestudē sabiedriskās dzīves procesus, ne ikreiz viņi tiek līdz notikumiem, ne ikreiz prot uzvert attīstības vadītāju tendenci. N. Pogodina lugā «Misūrijas valsis» negatīvās personas — banditiskās, imperialistiskās Amerikas pārstāvji — attēlotas spilgtāk nekā progresīvās nometnes laudis. Arī A. Surovs nav atradis spilgtas krāsas savas lugas «Prezidenta tautietis» pozitīvajam varoņim. Vecā strādnieka Džeja tēls; kas pēc autora ieceres simbolizē vienkāršo cilvēku Amerikā, ir bez konkrētām, dzīvām iezīmēm, netiek radīts darbībā.

Centralo personu skaidra šķiriskā raksturojuma trūkums ir nepilnība, kas raksturīga vairākām lugām par mūsdienu Amerikas tēmu. No šā trūkuma nav izvairījis arī B. Lavrenevs savā visai vērtīgajā, pelnītu atzinību saņēmušajā lugā «Amerikas balss». Lugas galvenais varonis Valters Kids pieder pie sabiedrības buržuaziskā slāņa. To savos «Amerikas balsē» uzvedumos īpaši pasvīto kā Sarkanās Armijas Centralais teātris, tā Volkova vārdā nosauktais Jaroslavas teātris, — šeit Kida māja rādīta kā grezna vasarnīca, kas acīm redzami pietiekami tikai ļoti niecīgām amerikāņu skaitam. Par pašu Kidu uzzinām, ka viņš ir zinātnieks, bet lugā tas nekādā veidā nav parādīts.

Starp citu, Kida domāšanas veidā nav nekā no tās tipiski buržuaziskās vides, pie kuras viņš pieder. Tā rodas plaša starp varoņa vidi un viņa domāšanas veidu. Tas ne vien atņem tēlam virkni individuālo iezīmju, reizē ar to pamazinoš tā māksliniecisko iedarbību, bet noved arī zināmā mērā pie «vidējā amerikāņa» idealizācijas. Un jau pārāk idealizēta mūsu priekšā nostājas Sintija — Kida sieva. Nav nejausība, ka šī loma lielāki tiesai tās izpildītāju neizdodas.

Nepietiekami spilgti parādīts komunistu Makdonalds. Lugas sīzētā viņam nav nekādu darbīgu funkciju. Kas attiecas uz Makdonalda kā komunistu partijas biedra darbību, tad par to būtībā mēs nekā neuzzinām ne no darbojošos personu sarunām, ne no lugas notikumiem. Viss, kas attiecas uz partijas darbu un paša Makdonalda līdzdalību šajā darbā, līti miglā. Nav nejausība, ka lugas beigās atstāj skatītāju neziņā par to, ko tad galā gatavojas darīt Kids, kā viņš domā cīnīties pret Trumena un Vīlera Ameriku.

Nenoteiktas beigas ir arī citai interesantai un vajadzīgai lugai par Ameriku — V. Bill—Belocerkovska lugai «Ap ringu» Maskavās Dramatiskā teātra uzvedumā. Šās lugas varonis — bokseris nēģeris Džeks Morlsons, sašurdāms ar cilvēknidēju nometni, nāk pie atzinas, ka nepieciešams cīnīties. Bet lugā tas pasniegts tikai dekla-

ratīvi. Citādi arī tas nevarēja būt, jo patiesībā lugā nav parādīta progresīva Amerika, kas cīnās.

Tas pat trūkums piemīt arī G. Mdivani jaunajai lugai. Progresīvās nometnes tēlus — partizānu vadoni Cordi, vietējo skolotāju, Gabu dēlu Vanu — autors zīmējis ne tik interesanti, ne tik pārliecināti kā citus lugas raksturus. Ne Cordi, ne skolotāju dramaturģis nerāda darbībā, kā progresīvo spēku vadītājus un organizatorus.

Nereti mūsu dramaturģi, ķerdamies pie lugām par ārzemju dzīves temām, atrodas veco priekšstatu gūstā par tiem procesiem, kurus tie liek darba pamatā. Vajaga reiz uz visiem laikiem būt vienis prātis par to, ka ārzemju tematika prasa no mākslinieka tikpat sīki iepazīt dzīves parādības, tikpat dziļi tās izprast kā mūsdienu padomju dzīves īstenības temas. Nekāda, pat visizsmalcinātākā, profesionālā prasme neglābs dramaturģu, ja viņš nezina dzīvi. «Kails amats» nežēlīgi piekrāps tos, kas uz to palausies. Tā tas arī notika ar Leningradas rakstnieku I. Lukovski — lugas «Zvaigznes likums» autoru.

Neļepazīdamies pienācīgi ar mūsdienu Ķīnas dzīvi, neledzīlīnājiem to notikumu būtībā, kas tur notisājusies nesēnā pagātnē, dramaturģis nolēmis to kompensēt ar amatnieciskiem papēmieniem. Luga, kurā vajadzēja padomju skatītājam patiesi pastāstīt par Ķīnas Tautas atbrīvošanas armijas varonīgo cīņu, pārvērtās vieglā melodramā. Dzīdamies pēc izklaidēšanas, I. Lukovskis izvēlējās par lugas varoņi dziedātāju Go Ljūn, sievieti ar visai apšaubāmiem tikumiem, kas atrāvusies no tautas un nīgājusī bagātnieku maizē. Un, lūk, šī sieviete, kuru sauc par «sarkano lapsu», sievieti bagātnieku uzjautrināšanai, ar dramaturga gribu kļūst nozīmīgāka persona par tādiem cilvēkiem kā komunisti Tan Lifu, kā Čzu Bao — Ķīnas kompartijas CK pilnvarotais, Zen Cins — ostas komitejas sekretārs, — personas, kuras varēja un kurām bija jāklūst par lugas varoņiem, ja vien dramaturģis būtu pienācīgi pacenties izstudēt materialus, kas likti lugas pamatā.

Kaut kas līdzīgs savā laikā notika arī ar dramaturģu A. Spesņevu — luga «Madīna Godara» autoru, kas tā vietā, lai parādītu franču tautas varonīgo cīņu komunistu partijas vadībā par savu nacionālo neatkarību, par atbrīvošanu no «krusttēva Sama» atbildniecības, gāja pa vieglāko ceļu, radīdams vieglu melodramatisku sīzētu.

Stampi, reminiscences, novecojušies priekšstati katē lugām par ārzemju dzīves temām ne mazāk kā lugām par strādnieku novatoru vai augstu ražu meistarū. Atbildīga tema prasa no dramaturga dziļu dzīves pazišanu, prasni redzēt galveno, tipisko, to, kam pieder nākotne.

Tiesām, pietīks ledzīlīnāties mūsu acu priekšā izraisīto notikumu jēga, lai saprastu, ka mūsu dramaturģija vēl arvien paliek dzīvei iepakā un netiek tai līdz. Pagājuši pieci gadi, kopš ar uzvaru beidzies karš. Šai laikā pasaulē norisājusies milzīgas vēsturiskās pārmaiņas. Izaugušas un nostiprinājusies Polijas, Ungārijas, Cehoslovākijas, Rumanijas, Bulgārijas, Albānijas tautas demokrātijas. Eiropas centrā nostiprinās Vācijas demokrātiskā republika. Vispazītāko uzvaru guvusi ķīniešu tauta, nokratīdama imperialisma jūgu. Korejiešu tautā varonīgi cīnās par savu brīvību un neatkarību. Spēku attiecība noteikti izmainījusies par labu mierā, demokrātijas un socialisma nometnei.

Kādu atspoguļojumu visi šie notikumi guvuši mūsu dramaturģijā? Taču bez N. Virtas «Iznīcībai noņemto savērestības» mums nav lugu par tautas demokrātijas zemēm. Bet «Iznīcībai noņemto savērestība» rāda demokrātijas pašus sākumus, atbrīvotājus tautas uzvaru pār melnajiem spēkiem, kas mēģina to novirzīt no ceļa uz socialismu. Tagad tautas demokrātijas zemes, saņemot milzīgu atbalstu no Padomju Savienības, droši iet pa šo ceļu. Katra diena nes jaunus un atkal jaunus vēstis par ekonomikas un kultūras sasniegumiem, ko gūst šo zemju tautas komunistisko partiju vadībā. Kādas patēcīgas temas rakstniekam dramaturgam!

Notikumi ar dziļu vēsturisku jēgu notiek tādās zemēs kā Francija, Itālija. Komunistisko partiju vareņā ietekme masās, demokrātijas nometnes nostiprināšanās, miera piekritēju augošā aktivitāte, kas izrādā tiešu pretestību kara kurinātājiem, — vai tas nav materiāls politiski kaismīgām lugām, kas spēj aizraut ar savu patosu?

Bet tādas zemes kā Amerika, Anglija! Vai tad var pienemt par normālu tautā stāvokli, ka starp mūsu lugām nav nevienas tādas, kas būtu vēļta amerikāņu vai angļu komunistiem, viņu slavenajai cīņai par darba ļaužu lietū!

Padomju dramaturģu uzdevums ir radīt tādus darbus.

(No laikraksta «Sovetskaja Iskustvo» 56. num.)

STRĀDNIĒKS DRAMATURĢS

Arades pilsētas (Rumanijā) rūpnīcas «30. decembris» strādnieks F. Munteanus sarakstījis lugu «Sabotaža», kuru uzvedis vietējais dramas teātris. Lugas notikumi īstenībā risinājusies uzņēmumā, kurā strādā pats autors. Tās galveno temu veido strādnieku kolektīva cīņa pret buržuaziju, par ražošanas līdzekļu nacionalizāciju. Tagad lugu savā repertuārā uzpēmusi Bukarestas nacionālā teātra studija. Rumanijas teātra vēsturē tas ir pirmais gadījums, kad tādu atsaucību gūst darbs, kuru radījis dramaturģis strādnieks.

TEĻOTĀJAS MĀKSLAS IZSTĀDE BULGARIJĀ

Par to, kā tēlotāja māksla Bulgarijā atspoguļo milzīgās pārmaiņas republikas dzīvē, kā bulgāru gleznotāji, grafiki un skulptori apģūst socialistiskā realisma metodi, spilgti liecina Sofijas mākslas 1950. gada izstāde.

Gleznotāji S. Alanasova («Aprīļa sacelšanās»), D. Gjudženovs («Botevs un viņa nodala uz Kozlodas krasta»), I. Geševs («Kauja pie Drenovas klostera») un citi savos darbos attēlo bulgāru tautas varonīgo nāzātni, cīņu pret feodāliem un klerikāliem.

Tautas cīņu pret hitleriskajiem okupantiem, Padomju Armiju kā bulgāru zemes un darba ļaužu atbrīvotāju savos darbos notēlo mākslinieki K. Ko-

levs («Partizāne Vēla Nejeva»), N. Konsubarovs («Padomju Armijas apsveikšana») u. c.

Bulgāru mākslinieku daiļrades galvenā tema ir socialistiskā celtniecība. D. Gjudženova darbs «Pirmais vilciens», P. Klisurova darbs «Dimitrovā», P. Panaitova darbi «Traktors» un īpaši «Kulšana kooperatīvā lauksaimniecībā» vispusīgi atspoguļo jaunās dzīves veidošanas Bulgārijas pilsētās un laukos. Virknes bulgāru mākslinieku tēlotājas mākslas darbu parāda komunistiskās partijas vadošo lomu darbā lauzī oranzizēšanā un iedvesmošanā cīņā par tautas varas nostiprināšanu un socialisma uzvaru Bulgarijā.

ARCHITEKTURAS PIEMINEKĻA ATJAUNOŠANA

Cehoslovākijas republikas valdība lielu uzmanību veļti to pagātnes pieminekļu atjaunošanai, kuri vispusīgi atspoguļo cehu un slovaku tautu kultūras senātni. Viens no Cehijas vecākajiem arhitektūras pieminekļiem ir Krživoklotas pils, kuru cēlušī lieliskie cehu meistari apmēram tajā pašā laikā, kad būvēts pazīstamais Pragas kremlis. Pasreizējo šīs pils restaurācijas darbu galā zem aņmetuma kārtas atstātas figurālas freskas, kurām ārkārtīgi liela vērtība un sevīška nozīme cehu glezniecības gotikas laikmeta pēdējā posma stila pētišanā.

IZNĀCIS ŽURNALA «KAROGS» 9. NUMURS

Saturā:

J. Stalīns . . . . . Atbilde biedriem
Valdis Lukss . . . . . Stāsts par Kim Gun Oku. Dzejolis
Kim Sun Sekss . . . . . Sveiciens Stalīnam. Dzejolis
Tju Son Vons . . . . . Rokas no Korejas nost! Dzejolis
Tju Son Vons . . . . . Tiesa sākusies. Dzejolis
Anna Sakse . . . . . Dzirksteles nakti. Romans (Turpinājums).
Tālivaldis Brička un Bruno Saulītis Uzbrukums velna purvam. Poema (Turpinājums)

Laimonis Vītols . . . . . Tāda bija dzīve. Fragmentis
Valija Brutāne . . . . . Papīrs. Dzejolis
Valija Brutāne . . . . . Dzimtene. Dzejolis

KRITIKA UN PUBLICISTIKA . . . . .
A. Surkovs . . . . . Runa Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes 3. plenumā
V. Družins . . . . . Par dažiem literatūras kritikas un socialistiskā realisma jautājumiem
N. Grinfelds . . . . . Padomju Latvijas muzikas 10 gadi

RECENZIJAS UN BIBLIOGRAFIJA . . . . .
V. Kalpiņš . . . . . Arvien pirmajās līnijās
A. Tīrzamala . . . . . Vēstures lappuses
V. Vasars . . . . . J. Grota dzejas bērniem
Jaunāko grāmatu saraksts . . . . .
Pieļikuma: Gundegas Vaskas zīmējums «Rainis»; Dž. Skulmes, O. Urbāna, A. Muccenika gleznas reprodukcija «Sējas plāna apspriede Elējas rajona kolchozā «Ausma»

Citās padomju republikās

Muzejs atspoguļo kolchozu dzīvi

Padomju laudis ar leņpumu atskatās uz ceļu, ko viņi nostāigājuši komunistiskās partijas un padomju valdības, lielā Stalīna vadībā. Tas bijis cīņu un uzvaru ceļš visās saimniecības un kultūras celtniecības nozarēs.

Mūsu muzeji sīcināti uzskatāmi atspoguļot šo ceļu, parādīt valsts sasniegumus, parādīt laudis, kuri ceļ komunistu. Kurskas novada muzejs savās ekspozīcijās un masu darbā cenšas vispusīgi parādīt socialistiskās celtniecības grandiozos panākumus, balstoties tieši uz piemēriem, kādus sniedz Kurskas apgabals. Tādā kārtā muzejs atsauvas uz saimniecības un kultūras dzīves visaktuālākajiem jautājumiem.

Ik gadus Kurskas muzejs izveido ceļojošās izstādes, veļtītas lauksaimniecības temām. Šīs izstādes pēc iepriekš paredzēta plāna apmeklē apgabala vistālākos nomaies ciematus. Šogad, kad saņemta automašina, šādā veidā apkalpoti jau 110.000 kolchoznieki, kas iepazīušies ar ceļojošo izstādi «Lopkopības attīstības trīsragu plāna izpildes rezultāti Kurskas apgabalā».

Šīs izstādes lauku iedzīvotāju apmeklē ļoti aktīvi. Iepazīnušies ar tām, kolchoznieki cenšas apmeklēt arī novada muzeju.

Kolchozniekos visdzīvāko interesi izraisa muzeja monogrāfiskās ekspozīcijas, kurās parāda apgabala labākos lauksaimniecības arteļus, Patlaban muzejs vāc materiālus par apvienotu kolchozu, par tā attīstības perspektīvas plānu. Tāpat muzejā parādīti arī tas, kā Kurskas apgabalā realizējas stālīniskais dabās pārveidošanas plāns. Muzejs organizē kolchoznieku apspriedes, kurās iztirzā atsevišķus eksponatus. Tā nesēn pie maketiem «Arķis ar priekšlobītāju darbā» un «Ražas novākšana ar kombainu» rīteja dzīvās kolchoznieku diskusijas.

Kolchozniekos interesē arī jautājumi par viņu apgabala, viņu ciema vēsturi. Muzejs saņem vēstules, kurās prasa pastāstīt par vienu vai otra ciema vēsturi, par tā nosaukumu, galve-

najiem attīstības posmiem. Ar vietējo iedzīvotāju aktīva palīdzību muzejs cenšas uz šiem jautājumiem atbildēt. Pildot kolchoznieku speciālu pasūtījumu, izveidošas izstādes par temām «Kauja Kurskas lokā» un «Biedra Stalīna ierašanās Kurskas apgabalā».

Muzeja darbinieki, izbraucot uz vietām vākt materiālus, visur rod plašu kolchoznieku atsaucību. 1949. gadā notika divi ekspedīcijas uz kolchoziem — viena pētīja paša pirmā apgabala nodibinātā kolchoza organizēšanas vēsturi, otra vāca materiālus par labāko kolchozu, kas atjaunots un savās daudzās saimniecības nozarēs tālāk virzījies pēckara gados.

Abās vietās muzeja darbiniekiem palīdzēja kolchoznieku aktīvs, kas sekmēja vajadzīgo fotogrāfiju un retu dokumentu apzināšanu un iegūšanu. Īpaši vērtīgi bija dokumenti par pilnīgas kolektīvizācijas periodu: pirmie zemnieku iesniegumi ar lūgumu uzpēt viņus kolchozā, pirmie lauksaimniecības arteļi noteikumi, akti par inventāra sabiedriskošanu, pirmās kolchoznieku darba grāmatas un citi materiāli.

Partijas un valdības veiktais darbs kultūras celtniecības laukā uzskatāmi pārveidojis ciemu un kolchozu kultūralo izskatu; visu to muzejs atspoguļo ekspozīcijās.

Pēdējā laikā, pēc tam, kad Kultūras un izglītības iestāžu komiteja atzīmējusi muzeja darba sasniegumus un prasījusi tā pieredzi ieviest arī citos muzejos, Kurskas novada muzeju apmeklējuši daudzi citu muzeju darbinieki.

Viskrieviskas kultūras un izglītības iestāžu darbinieku apspriedē tika skatīts jautājums par kadriem. Šis jautājums īpaši svarīgs attiecībā uz muzejiem. Muzejos vajadzīgi specialisti ar augstāko izglītību. Bet kādi ir plāni muzeju darbinieku audzināšanā? Pašlaik ir iespāids, ka maz rūpējas un arī Viskrieviskas apspriedē maz runāja par muzejiem.

Attieksmi pret muzejiem vajaga mainīt. Viņi to pelna, jo ir svarīgs kultūras un izglītības darba ierocis.

